

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

EXPORT A IMPORT JAKO INDIKÁTORY GLOBALIZAČNÍCH PROCESŮ

Vypracoval: Jakub Kadlec
Vedoucí práce: Mgr. Michal Vančura, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že předkládanou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Jakub Kadlec

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu Mgr. Michalu Vančurovi, Ph.D. za veškeré cenné poznatky, rady, podněty, ochotu a čas při zpracování této bakalářské práce. Dále bych rád poděkoval mé rodině za podporu a poskytnutou možnost studia, bez níž by tato práce nemohla vzniknout.

KADLEC, J. (2024): Export a import jako indikátory globalizačních procesů. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 56 s.

ABSTRAKT

Hlavním tématem této práce je proces globalizace a jeho projevy v dnešním světě, konkrétně v mezinárodním obchodě na ukazatelích exportu a importu, přičemž zvláštní pozornost je věnována dopadům v geografické sféře. Kromě sledování toků zboží v prostoru a čase jsou na ukázce exportu a importu vybraných komodit indikovány jednotlivé formy projevů globalizačních procesů, což je zároveň hlavním cílem této práce. Dílčími cíli jsou demonstrace a popis indikovaných projevů globalizace, poskytnutí základního přehledu o obchodních proudech vybraných komodit a doplnění současného definování globalizace vzhledem k aktuálním trendům v mezinárodním obchodě (export a import komodit).

Klíčová slova: globalizace, export, import, mezinárodní obchod, indikátory, komodity

KADLEC, J. (2024): Export and Import as Indicators of Globalization Processes. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography, 56 p.

ABSTRACT

The main topic of this bachelor thesis is the process of globalization and its manifestation in today's world, specifically in international trade displayed by export and import, and the particular focus is dedicated to the impact in geographical sphere. Apart from observation of trade flows in space and time, on the example of export and import of selected commodities there are indicated specific forms of globalization process manifestation, which is also the main aim of this thesis. Partial aims are demonstration and description of indicated globalization manifestations, provision of a fundamental overview of selected commodities trade flows and an addition to the defining of globalization considering current trends in international trade (export and import of commodities).

Keywords: globalization, export, import, international trade, indicators, commodities

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKO-METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	9
2.1. DEFINICE GLOBALIZACE.....	9
2.2. PROJEVY GLOBALIZACE	11
2.3. HYPOTÉZY A PŘEDPOKLADY.....	15
2.4. DATA A METODIKA	17
3. EXPORT A IMPORT VYBRANÝCH KOMODIT	20
3.1. SVĚTOVÝ EXPORT A IMPORT KOMODIT	20
3.2. EXPORT A IMPORT STROJŮ.....	24
3.3. EXPORT A IMPORT TEXTILÍ	31
3.4. EXPORT A IMPORT POTRAVIN	38
4. ZÁVĚR.....	48
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	51
6. SEZNAM GRAFŮ, TABULEK, OBRÁZKŮ A MAP	56
7. PŘÍLOHY.....	57

1. ÚVOD

Stav nynějšího moderního světa je výsledkem mnoha významných historických událostí, osobností, bitev či vynálezů. Přestože je každá složka historického vývoje naprosto esenciální a podmiňující pro další vývoj, byly to zejména moderní technologie, telekomunikační zařízení, internet, liberalizace a všeobecný rozvoj dopravy, které se zasloužily o podobu dnešního světa – světa stále více propojeného neboli světa globalizovaného. Globalizace se tak stává naprostým fenoménem dnešní doby. Jelikož se jedná o pojem aktuální, a tedy o pojem proměnlivý, existuje hned několik pohledů na tuto problematiku – ustálená koncepce tohoto pojmu proto ještě není ukotvena (Žídek 2009). Přesto lze však pozorovat celou řadu znaků, na kterých se různí autoři shodují a blíže je zkoumají. V práci je zaostřeno zejména na geografické elementy globalizace, tedy elementy prostorové. Jednou z neodmyslitelných složek globálního prostoru je mezinárodní komoditní obchod (konkrétně export a import), na jehož přeměnách v posledních letech (expanze, vyšší intenzita) jsou tyto vybrané globalizační elementy indikovány, což je rovněž hlavním cílem práce. Dílčími cíli jsou poté doplnění definování globalizace vzhledem k trendům v mezinárodním obchodě, znázornění indikovaných globalizačních projevů a poskytnutí základního přehledu hlavních obchodních proudů vybraných komodit vyplývající ze samotné analýzy exportu a importu.

Práce je rozdělena do 3 hlavních částí: První blíže rozebírá teoreticko-metodologická východiska, na kterých jsou další části práce postaveny. V této části je přiblížena problematika globalizace, a to včetně jejích možných definic, příčin, vývoje, projevů a následků – těmto aspektům se věnují úvodní podkapitoly. Dále se zde řeší problematika dat společně s metodikou: rozebírány jsou technické záležitosti práce, jako je vhodnost použitých dat, blíže se specifikují databáze zpracovávající výchozí metadata, samotná práce s daty, jejich hodnocení, vizualizace apod. V rámci kapitoly jsou rovněž shrnuty hlavní vstupní hypotézy, které slouží jako primární okruhy řešených aspektů pro praktickou část a z jejichž ověřování mimo jiné vychází závěrečné poznatky shrnující řešené aspekty problematiky globalizace.

Druhá část se věnuje praktické části neboli samotnému výzkumu. Kapitola je opět členěna do několika podkapitol, přičemž každá z nich je zasvěcena analýze exportu a importu určité komodity – hodnocen je vždy

„současný“ stav (dle dostupných dat se jedná o rok 2021 a nově zveřejněný rok 2022) i dosavadní vývoj těchto ukazatelů (výchozí rok 1995). Vizualizovaná data jsou v první řadě popisována a poté interpretována na základě poznatků z teoreticko-metodologické části. Na základě analýzy exportu a importu jsou zkoumány vybrané prostorové projevy globalizace a jejich vliv na těchto ukazatelích. Veškeré poznatky z této části zároveň slouží jako podklad pro závěrečnou část práce.

Závěrečná třetí část slouží jakožto souhrn a hodnocení zkoumání. Jsou zde sumarizovány hypotézy a komentováno jejich konečné ověření či neověření, mimo jiné je hodnoceno naplnění cílů práce. Z veškerých výstupů je tedy vyvozen závěr, jenž funguje jako základní přehled poznatků práce o studovaných procesech globalizace indikovaných na ukazatelích světového exportu a importu vybraných komodit a jenž ilustruje různorodé projevy tohoto procesu v geografické sféře. Vzhledem k rozsahu práce slouží přehled poznatků jako vstup do problematiky, neboť pro detailní komplexní zkoumání jednotlivých projevů globalizace je žádoucí vyhradit rozsáhlejší specializované studie na konkrétní tematiky. Za závěrem je přiložen seznam použité literatury a zdrojů, dále seznam grafů, tabulek, map a obrázků, na úplném konci práce se nachází přílohy.

2. TEORETICKO-METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Jak již bylo nastíněno, nejdříve je potřeba zasazení řešené problematiky do teoretických okruhů, z nichž jsou čerpány výchozí premisy a poznatky. Z těchto východisek jsou stanoveny hypotézy (viz podkapitola Hypotézy a předpoklady) sloužící jako podpůrné prostředky pro dosažení cílů práce.

2.1. DEFINICE GLOBALIZACE

Při řešení problematiky globalizace vzniká u většiny autorů jeden zásadní problém, který lze nejlépe popsat otázkou, kterou si sami autoři kladou: Co je to globalizace? U této otázky se odpovědi značně diferencují, a protože každý autor zkoumá odlišné projevy globalizace, může být definování procesu poměrně obtížné. Vzhledem k odlišnosti názorů a definic nabízí například Židek (2009), na jehož práci je tímto odkazováno a z jehož poznatků vychází také část této podkapitoly. Alternativou k této práci může být kupříkladu novější publikace od Kunešové a kol. (2014), případně dílo zahraničního autora z University Warwick – Scholte (2002), který ve své práci mimo jiné nabízí vzhledem k zcela prvním užívání pojmů globalizace: „Sloveso ‚globalizovat‘ se společně s termínem ‚globalismus‘ objevovalo již ve 40. letech 20. století. Pojem ‚globalizace‘ byl poprvé zapsán do slovníku (americké angličtiny) v roce 1961. Od té doby se povědomí o globálnosti, jakožto o stavu světa, začíná obecně zvyšovat. Všechny tyto termíny svým významem odkazovaly na pojmy jako jsou světovost, celistvost či sférickost, tedy pojmy diskutované v již předešlých staletích.“ (Scholte 2002, s. 4).

Židek (2009) rozděluje názorové proudy, respektive autory a jejich postoje k této problematice celkem do 4 skupin: První skupina autorů globalizaci definuje jakožto pokračující integraci, přičemž tato skupina se nadále dělí v otázce počátku globalizace, a to dle rozsahu či časového hlediska. Konkrétně umístění počátku globalizace z časového hlediska se jeví jako poměrně složité. V této oblasti se autoři názorově liší nejvýrazněji: Někteří označují za počátek již pravěk, jiní zase průmyslovou revoluci či předválečné období. Jako příklad je uveden Warner (1996), který považuje migraci prvních lidí do nových oblastí za symbolický příklad globalizace.

Druhá skupina autorů dle Žídka (2009) považuje globalizaci za kvalitativně novou záležitost. Dle tohoto názoru globalizace představuje vyšší formu dosavadní internacionalizace, kterou lze charakterizovat jakožto

obyčejnou přeshraniční spolupráci a obchod, globalizace naopak označuje již vyšší míru funkční propojenosti jednotlivých ekonomických složek na mezistátní úrovni. Příklad takové definice pochází například od skupiny autorů Hindls, Holman, Hronová a kol. (2003), kteří datují počáteční výraznější projevy globalizace do 80. let 20. století, a to z důvodu tehdejší liberalizace obchodu a kapitálu, deregulace finančních trhů a nástupu nových technologií.

Do těchto dvou zmíněných skupin autorů lze zařadit práce převážně staršího rázu (přelom 20. a 21. století), neboť se jedná o prvotní náhledy na otázku globalizace, kdy se autoři snažili uchopit problematiku a zjistit, co to vlastně globalizace je a odkud se vzala. Mezi další konkrétní autory spadající do těchto skupin lze zařadit následující: Hirst a Thompson (1999), Gregory a Ruffin (1997) nebo třeba Dicken (1998).

Kromě těchto dvou názorových skupin Žídek (2009) uvádí ještě další dvě skupiny autorů, které globalizaci přímo nedefinují, případně ji definují na základě jiných „nezařaditelných“ aspektů. Tyto skupiny autorů lze pozorovat ve stejné době jako skupiny předešlé, nicméně relativně více zastoupené jsou spíše v době dnešní. Přímých definic, ba definic globalizace obecně, neustále ubývá, naopak jsou více řešeny jednotlivé dopady a problémy globalizace ve společnosti. Mezi takto strukturované novodobější publikace lze zařadit kupříkladu práci Stiglitze (2017) nebo Stegera (2017).

Z výše uvedeného je více než patrné, že se autoři primárně rozdělují již v samotném pohledu na tento pojem, což se podepisuje také v jejich následných interpretacích. Jako zásadní problém diferenciacie definic se tedy jeví aktuálnost a dynamika globalizace společně se zaměřením jednotlivých autorů. Globalizace totiž probíhá na několika úrovních, které se dají dělit vertikálně (dle intenzity) i horizontálně (dle oblasti); je to právě horizontální projev globalizace, který popisuje přesah do ekonomické sféry, ale také sféry, politické, geografické nebo třeba kulturní – tyto zasažené oblasti pojmenovává ve své práci např. Urbanová (2018). Autoři specializovaní např. v ekonomice se tak přirozeně soustředí na globalizační projev ve specifické sféře, což způsobuje odlišné zaměření samotné definice. Existují ale také obecnější definice či vyjádření, které odrážejí obecnou podstatu globalizace. Mezi takováto vyjádření lze zařadit např. definici od Cihelkové a kol. (2009), jež globalizaci považuje za mnohoúrovňový proces, při němž klesá význam geografické vzdálenosti a roste význam vzájemné závislosti. Definice

a premisy, ze kterých primárně vychází chápání pojmu v této práci (viz následující odstavec) pochází z obdobných vyjádření – příkladem je zmíněná Cihelková a kol. (2009), případně Scholte (2002).

Vzhledem k popsanému interpretačnímu schizmatu je považováno za více než vhodné, aby bylo vytyčeno chápání pojmu v této práci, ze kterého se dále vychází. Vymezení pojmu je záměrně ponecháno v obecnější rovině, a to ze dvou důvodů: 1. Jak již bylo zmíněno, pokusy o konkrétní vymezení a umístění globalizace v čase jsou v dnešní době již zastaralé a neaktuální. 2. Zaměření práce je především geografické, tzn. je zaměřeno na soubor prostorových prvků z multidisciplinárního prostředí, nikoliv pouze na specifika jedné oblasti lidské činnosti. V duchu výše zmíněného je výchozí chápání následovné: Globalizace je proces integrity světa probíhající v mnoha oblastech lidské činnosti a projevující se v celé řadě podob. Výsledkem těchto integračních projevů je vzájemná provázanost a závislost zasažených oblastí, což má za následek postupné tvoření jednoho funkčního celku z původních segmentovaných částí. V souhlasu se Scholtem (2002) je však třeba zmínit, že žádná definice takto proměnlivých procesů není definitivní. Toto vymezení chápání globalizace tedy nemá sloužit jako konečné vymezení pojmu, nýbrž jako ujasnění pojetí termínu používaného v této práci a jako podnět k případné redefinici pro další práce.

2.2. PROJEVY GLOBALIZACE

Stejně jako existují rozpory ohledně vymezení globalizace, vyskytují se také spory týkající se samotných projevů globalizace – konkrétně zda jsou její určité projevy vnímány jako pozitivní či negativní (Cihelková a kol. 2009). Tato podkapitola je věnována uvedení a popsání několika nejvýznamnějších prostorových projevů tohoto procesu, přičemž konečné hodnocení jejich pozitivních či negativních projevů závisí až na závěrech vyvozených z konkrétních situací, proto k nim není v práci více komentováno. Nutno podotknout, že projevů globalizace je ve skutečnosti mnohem více. Z tohoto důvodu (a z důvodu menšího rozsahu práce) jsou v této práci řešeny pouze vybrané projevy výrazněji rezonující v problematice světového exportu a importu, a zároveň jsou více spjaty s prostorovými aspekty globalizace. Mezi práce shrnující a šíře zkoumající projevy globalizace patří např. Sapkota (2011), Mezřický (2006) nebo Ortiz-Ospina, Beltekian, Roser (2014). Na

základě poznatků v této části, mimo jiné, primárně vychází stanovené hypotézy (viz podkapitola Hypotézy a předpoklady).

Jedním z vybraných nejvýznamnějších projevů týkajících se globalizace je vznik a masivní **rozvoj nadnárodních společností** (někdy se také uvádí názvy transnacionální nebo mezinárodní korporace). Jedná se o masivní společnosti s působností v několika zemích světa, jež svým kapitálem převyšují mnohdy i samotné státy a které mají významný vliv na světovou ekonomiku, a to včetně její struktury i organizace. Mezřický (2006) vysvětluje příčiny vzniku těchto společností na základě uvolnění vazby národních měn na americký dolar, což způsobilo vznik volně plovoucích kurzů. Tato změna společně s ropným šokem vyvolala impulz k expanzi společností zejména do rozvojových zemí, a to za účelem inovace nových výrobních způsobů, maximalizace zisku a shromažďování kapitálu. Konkrétně usnadnění přesunů kapitálu díky jeho uvolněné kontrole mělo za následek o to větší rozvoj těchto korporací, které tak zásadním způsobem změnily strukturu celosvětové ekonomiky i ekonomického prostoru, a jež vytvářely, ba dodnes vytváří celou řadu pozorovatelných globalizačních jevů. Z tohoto hlediska je možno nadnárodní společnosti považovat za hnací motory projevů globalizace s výraznějším akcentem v rámci prostorových vazeb, interakcí a restrukturalizace. Následující zmíněné globalizační dopady lze proto považovat také za následek činnosti těchto organizací.

Jedním z hlavních dopadů působení nadnárodních společností (tedy i globalizačních procesů), který je obzvláště důležitým pro geografickou sféru, neboť se jedná o významný prostorový projev, je bezesporu již naznačená **teritoriální restrukturalizace**. Ta má hned několik podob, nicméně primárně spočívá v přeměně výrobních oblastí, a to z hlediska prostorového, samotné struktury a specializace výroby. Dochází tak například k přesunu kapitálu a výroby z původních rozvinutých zemí, jakožto center ekonomiky, do rozvojových zemí, které nabízí levnou pracovní sílu vyhledávanou nadnárodními korporacemi (viz fragmentace výrobního procesu, Rojíček 2012).

Dalším z projevů, který patří mezi snáze sledovatelné, je růst objemů a toků celosvětově obchodovaného zboží, a tím pádem se jedná také o **růst ekonomický** – ve své práci toto zmiňuje např. Mezřický (2006). Autor dále uvádí, že tento růst byl markantní zejména v případech bývalých rozvojových

zemí, které výrazně navýšily podíl výrobků na světových exportech, a to hlavně díky přesunu výrobních procesů do těchto oblastí, tedy díky teritoriální restrukturalizaci. Mezi bývalé rozvojové země, které byly tímto způsobem ekonomicky vyzdvihnuty, řadí Jindrová (2021) například Jižní Koreu, Čínu, Tchaj-wan, Hongkong, Indii, Malajsii či Brazílii – zejména se tedy jedná o asijské tygry, členské země uskupení BRICS či další rozvíjející se státy.

Ekonomický růst rozvojových (ale i vyspělých) zemí vlivem teritoriální restrukturalizace probíhá za takzvané **fragmentace výrobního procesu**, jež se dá považovat za další z projevů globalizace a jež popisuje ve své práci kupříkladu Rojíček (2012): Jedná se prakticky o rozdělení výrobních činností dle požadavků na pracovní sílu na kvalifikovanou a odbornou na straně jedné (zpravidla ve vyspělých zemích, kde se nachází vývojová centra) a na levnou na straně druhé, kterou poskytují rozvojové země s nižší ekonomickou úrovní – v těchto případech se zpravidla jedná o montovny a výrobní linky. Vyráběný produkt tak několikrát přechází hranice, aby mohl být zkompletován, což se výrazně podepisuje na datech exportu a importu, které jsou v této práci řešeny, a dochází tak k jevu nazývaném jako vertikální specializace států (viz dále). Fragmentace může nabývat také jiných podob, pro účely a zvolená zkoumaná data však nejsou dále řešena, neboť by pro sledování jednotlivých forem bylo potřeba detailnějších analýz.

Rojíček (2012) nadále rozvádí, ve kterých průmyslových odvětvích k fragmentaci dochází a v jaké intenzitě. Uvádí například průmysl potravinářský nebo zpracování nerostných surovin jako odvětví, která příliš fragmentovaná nejsou, ačkoliv i zde je do určité míry fragmentace zastoupena. Nižší míru lze vysvětlovat ekonomickými a praktickými důvody: potraviny podléhají zkáze, proto je potřeba je rychleji zpracovat a uvést na trh pro jejich spotřebu. Nerostné suroviny se řadí mezi hmotnostně těžší suroviny, tudíž je jejich doprava značně komplikovanější, a tím pádem také dražší. Toušek a kol. (2008) však uvádí, že role náročnosti dopravy stále klesá, čímž může být míra fragmentace navyšována. Jako markantněji fragmentované odvětví řadí Rojíček (2012) typicky elektrotechnický průmysl, konkrétně kompletování počítačových a mobilních zařízení. Odůvodňuje to vysokou cenou v porovnání s hmotností produktu, což nečiní náklady na dopravu příliš vysoké, zároveň je značná část financí ušetřena v montovnách rozvojových zemí s levnou pracovní silou.

Pokud se státy specializují na jednotlivé části výroby, jinými slovy tedy dochází ke zmíněné základní formě fragmentace výrobního procesu, případně se specializují na specifickou ekonomickou či výrobní činnost, lze hovořit o jevu nazývaném jako **vertikální specializace**. S tímto pojmem souvisí ještě podobný jev známý pod jménem **outsourcing**. Na rozdíl od vertikální specializace outsourcing označuje stav, kdy je jedna z částí výroby přesunuta do jiné země, přičemž nově vyrobený meziprodukt je importován do domovské země, zkompletován a následně použit pouze pro místní trh; při vertikální specializaci je finální produkt vyvážen také do zahraničí, případně je několikrát převážen přes hranice pro zkompletování. Dále je vyčleňována specializace horizontální, což označuje stav, při kterém jeden stát vyrábí celý produkt a ten dále prodává (Hummels, Rapoport, Kei 1998). Z těchto pojmů je pro účely práce významná zejména vertikální specializace – v tomto případě jsou totiž produkty a jejich části exportovány nejvíce.

Mezi další pozorovatelné jevy patří tzv. **vnitroodvětvový obchod** (nebo také intraodvětvový), jenž popsali ve své práci již Grubel a Lloyd (1975): Definují jej jakožto obousměrný obchod se strukturálně stejnými či velice podobnými komoditami v rámci totožného výrobního odvětví. Jinými slovy vysvětlují, jak je možné, že daný stát importuje stejnou komoditu či specifický produkt, který současně exportuje. Do určité míry je toto přirozeným jevem, který vzniká v prostředí nedokonalé konkurence. Masivní nástup globalizace, liberalizace trhu či nárůst konkurence v podobě nadnárodních společností však zapříčinily masivní umocnění tohoto jevu ve světě, a to zejména ve vyspělých zemích – zvyšuje se poptávka po různých produktech, odlišují se preference spotřebitelů i společností apod. Tato forma vzájemného obchodu, při kterém se zvyšuje objem přeshraničně obchodovaných komodit, je tedy dalším významným prostorovým prvkem v rámci globalizace, který rovněž rezonuje v oblasti světového exportu a importu.

Do určité míry lze všechny již zmíněné dopady považovat za pozitivní, neboť ekonomika a objem obchodovaného zboží jejich vlivem roste. Globalizace by se tak mohla jevit jako zázračná hospodářská vzpruha, ze které všechny státy světa pouze prosperují. Není tomu ale vždy. Celý seznam negativních dopadů udává kupříkladu Urbanová (2018): Růst kriminality, migrace (včetně nelegální) a moci nadnárodních firem, snižování národní identity, soběstačnosti a specifčnosti jednotlivých kultur patří pouze mezi

hrstku negativních dopadů, které autorka uvádí. Jindrová (2021) dále uvádí například finanční krize, jež jsou vlivem globalizace sdíleny a prohlubovány – napříč rozvojovými i rozvinutými státy. Musílek (2008) zmiňuje příklad finanční krize z roku 2008, kdy došlo ke krachu akciových kurzů z důvodu cenových problémů na poli nemovitostí. Tato krize se podepsala na ekonomikách zemí po celém světě. Podobný negativní efekt má již zmíněná teritoriální restrukturalizace. Kapitál roste především v zemích s působišťem nadnárodních firem, zejména tedy v zemích rozvojových. Ty však poskytováním levných produktů devastují původní soukromé výrobce ve vyspělých zemích, čímž vzniká závislost na produkci a exportu nadnárodních firem.

Dalším známým, negativně vnímaným projevem, je tzv. „mcdonaldizace“, tedy unifikace vzorců chování dle fast-foodů a jejich přejímání do kulturních oblastí života a životního stylu, což ve své práci pojmenoval a popsal Američan Ritzer (1983). Obdobných negativních a destruktivních dopadů globalizace lze spatřovat celou řadu, přičemž každý z nich by vydal na samostatnou studii, proto nejsou v této práci s menším rozsahem hlouběji řešeny. Jako odkaz na publikace, které se zabývají touto problematikou globalizace a s ní spojené procesy podrobněji, lze zmínit např. *Finance & Development* – konkrétně článek o negativních dopadech fragmentace výroby s názvem *The costs of geoeconomic fragmentation* od kolektivu autorů Bolhuis, Chen, Kett (2023). Souhrnně řečeno, na globalizaci lze nahlížet jako na efekt integrace s prospěšnými prvky pro celosvětovou ekonomiku, zároveň je však potřeba kriticky vyhodnocovat veškeré následky nastávajících změn a případně tyto změny regulovat a kontrolovat.

2.3. HYPOTÉZY A PŘEDPOKLADY

Na základě již zmíněných teoretických východisek jsou vytvořeny hypotézy týkající se geografické a obchodní sféry, které slouží jako primární zkoumaný okruh v rámci praktické části, a to včetně všech jejích podkapitol. Každá z těchto podkapitol se věnuje jiné komoditě, čímž dochází k prověřování hypotéz napříč různými výrobními odvětvími a čímž je umožněno sledovat význam jednotlivých globalizačních projevů.

První hypotéza se týká ekonomického růstu a světového objemu obchodovaného zboží. Na základě poznatků Yinga, Changa, Leehe (2014),

Jeníčka (2002) a Mezřického (2006) se lze domnívat, že vlivem nadnárodních společností a jejich působením v ekonomické sféře globalizace dynamicky roste ekonomika, respektive množství financí a celkový počet obchodovaného zboží. Na výše zmíněné navazuje rozšiřující část hypotézy, jež je postavena na základech práce Kilice (2015), Musílka (2008) a Cihelkové a kol. (2009): Finanční krize, recese v rámci hospodářských cyklů a přidružené hospodářské problémy jsou vlivem rostoucí integrace, respektive globalizace (zejména sociální), navzájem sdíleny a prohlubovány mezi státy. Obdobným způsobem jsou vázány také konjunktury a obnovy ekonomiky – proto lze pozorovat veškeré tyto sdílené aspekty ve stejná období u různých států a komodit zároveň. Na základě hypotézy lze tedy předpokládat dopad globalizace v podobě ekonomického růstu napříč různými výrobními sférami.

Druhá hypotéza je rozdělena na dvě části – část A se týká exportu, část B naopak importu. Je tak navázáno na hypotézu předešlou, přičemž je blíže zkoumaná struktura a růst obchodovaného zboží v kontextu jednotlivých států. Na základech prací Hamdiho (2013), Touška a kol. (2008) a Rojíčka (2012) je postavena část A blíže rozebírající světový export a jeho růst, načež zaměřeno je na úzký výběr prostorových aspektů globalizace (viz kapitola Projevy globalizace). Rozvoj exportu je za posledních 30 let markantní zejména v rozvojových zemích, které působí jako vhodná základna pro nadnárodní společnosti, a to z důvodu levné pracovní síly a surovinového základu pro průmyslová odvětví. Tento markantní rozvoj lze vysvětlovat prostřednictvím vertikální specializace států, teritoriální restrukturalizace, a tedy přelivu výroby do rozvojových zemí. Podporující tento rozvoj je také nárůst obchodu s meziprodukty, což je přímým následkem fragmentace výrobního procesu (obzvláště u strojírenských a elektrotechnických odvětví, naopak u potravinářského průmyslu je očekáván menší význam tohoto projevu).

Na totožných podkladech – Toušek a kol. (2008), Rojíček (2012) je založena také část B druhé hypotézy, která podchycuje problematiku importu, a to opět vzhledem k vybraným prostorovým projevům globalizace. Růst importu je nejvýraznější v již rozvinutých zemích (jejich podíl na světovém neboli celkovém importu je také ve sledovaném období nejvyšší), což je dáno primárně přesunem výroby do rozvojových zemí (teritoriální restrukturalizací), čímž je přirozeně vytvořena potřeba dovozu. Zároveň se zde více podepisuje

vliv vnitroodvětvového obchodu popsaného již Grubelem a Lloydem (1975): V rámci globalizace postupně roste vliv vnitroodvětvového obchodu, tedy obchodu se stejnými či strukturálně podobnými produkty. Tento dopad je znatelný obzvláště u rozvinutých zemí, které fungují jako ideální prostor nedokonalé konkurence a které jsou typické rozdílným spotřebním chováním, různými komoditními potřebami obyvatel i firem, větším kapitálem, spotřebou atd. Na základě výše zmíněného lze tedy předpokládat, že vyšší míra importu v rozvinutých zemích je mimo jiné ovlivněna také tímto fenoménem, kdy vlivem volného trhu a rostoucí poptávky po kvalitativně různorodých produktech roste obchod napříč vyspělými zeměmi.

2.4. DATA A METODIKA

Tato část se primárně věnuje metodice a práci s daty použitých v praktické části. Data pochází z databáze The Observatory of Economic Complexity (dále jen OEC 2024). Získávání těchto dat probíhá dlouhodobě ve spolupráci s 20 sub-nacionálními organizacemi, a to včetně výzkumné organizace Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII), která v programu s názvem BACI zpracovává metadata bilaterálního obchodu 200 zemí na úrovni produktů. Získání metadat je poměrně složitý pro stručné shrnutí, a proto je odkazováno přímo na stránky CEPII, kde je postup podrobně popsán (CEPII 2010). Zpracovaná data jsou prostřednictvím platformy Datawheel formována do různých podob – hierarchických grafů (stromových map), kartogramů, map nebo tabulek volně přístupných na platformách OEC. Některá znázornění však nejsou dostatečná, a proto je využito programu Excel, kde jsou vizualizace přetvořeny pro potřeby této práce.

Data a jejich ilustrace jsou využity v praktické části práce, která se skládá z jednotlivých podkapitol. Každá podkapitola se věnuje jiné komoditě; výjimku tvoří úvodní podkapitola, kde je řešen celkový stav světového přeshraničního komoditního obchodu, a to za účelem nastínění situace ve světě, se kterým jsou jednotlivé komodity poté srovnávány. Pro toto nastínění slouží jednak skládaný plošný graf světového obchodu za roky 1995–2021 (maximální dostupná datová řada v době zpracování) z dat OEC a jednak tabulky s růsty nadnárodních společností. Data pro tyto tabulky byla získána z výpisů United Nations (2007) a magazínu Forbes (2023). Je tak porovnáván stav mezi roky 2003 a 2022, přičemž pro potřeby práce jsou

obecně řešeny nejvýznamnější a největší nadnárodní společnosti (určeno dle celkových aktiv z roku 2003). Zvláště jsou poté vyčleněny společnosti působící v produkci komodit, které jsou řešeny v dalších podkapitolách, a to za účelem alespoň částečného znázornění vlivu nadnárodních společností v rozvoji obchodu daných komodit.

Zbývá část podkapitol praktické části je vedena následujícím způsobem: První část je zasvěcena globálnímu růstu objemu obchodované komodity. V tomto případě pro zkoumání slouží skládaný plošný graf z dat OEC vytvořený v Excelu a srovnávaný se stavem celkového světového obchodu i růstem nadnárodních společností. Vizualizované období je opět od roku 1995 do roku 2021, což odpovídá dostupné datové řadě z použitých stránek – jedná se o časově delší období než u dat nadnárodních společností, pro porovnání výsledků mezi sebou jsou však data v obou případech dostačující. Nutno podotknout, že v době dokončování této práce byla čerstvě zveřejněna také data exportu a importu za rok 2022. Z logických časových důvodů však tento rok již nebyl zahrnut ve výzkumných vizualizacích – rok 2022 je tedy vždy pouze krátce slovně komentován, stejně jako v případě celkového světového obchodu.

Druhá část, tedy samotné analyzování celosvětového exportu a importu komodit, je řešena na základě obrázků hierarchických grafů v podobě stromových map, jež jsou přímo převzaty z jednotlivých stránek OEC. Řešené jsou vždy roky z opačných konců dostupné časové řady dat, což jsou opět roky 1995 a 2021 s komentářem za rok 2022. Porovnáním výsledků za oba roky z časové řady je zkoumána změna obchodních toků mezi státy. Případné dodatečné vizualizace jsou vytvořeny za pomoci totožných dat, ale s odlišným zpracováním a formou. Přepracovaná a vizualizovaná data v Excelu poté vycházejí v podobě různých druhů grafů s absolutními hodnotami, případně za pomoci ArcGIS Pro v podobě kartogramů s relativními vyjádřeními. V grafech jsou zpravidla vyobrazeny státy s nejvyššími absolutními nárůsty a příspěvky na celkovém obchodovaném zboží dané komodity; v kartogramech jsou nárůsty vyjádřeny relativně, čímž lze porovnávat jednotlivá vyjádření a následné výsledky.

Výše zmíněným způsobem jsou řešeny všechny podkapitoly praktické části, přičemž každá je zasvěcena jiné komoditě. Skupiny komodit jsou děleny na základě revize Harmonizovaného systému (dále pouze HS) z roku 1992 (viz

příloha č. 1). Konkrétně se jedná o dělení HS6 (označení generalizace produktů) využívané databázemi OEC a BACI, přičemž se jedná o světově uznávanou klasifikaci komodit/produktů, nikoliv výrobních odvětví, jako je třeba použito ve známé klasifikaci International Standard Industrial Classification (ISIC). Podoba použitého systému je dostupná přímo od Světové celní organizace neboli World Customs Organization – zkráceně WCO (2018), což je společnost odpovídající za použitý systém dělení komodit, spolupráci jednotlivých celních správ a dodržování mezinárodních dohod týkajících se obchodovaného zboží.

Důležité je však zmínit, že žádná data obdobného rozsahu nemusí být naprosto přesná, případně se v databázi může vyskytovat chyba, a proto je potřeba počítat s určitou rezervou/odchylkou. Bližší problematiku dat a jejich interpretace v obecnější rovině rozebírá ve své práci kupříkladu Rojíček (2012), jenž popisuje nepřesnost a komplikovanost zachycení veškerých toků zboží v transakcích nadnárodních společností. Alternativou je však již odkazovaná stránka CEPII (2010), kde je kromě popisu metadat objasněna konkrétní problematika některých přepočtů a možných chyb. Za zmínku stojí také Nečadová (2012), která zachycuje problém nazývaný jako „phantom GDP“ související s dopady globalizace při použití ukazatelů hrubého domácího produktu (HDP). Na zmíněné práce je tímto odkazováno, neboť problematika těchto dat vydá rozsahem na předmět vlastní studie.

V práci je také často operováno s termíny rozvinuté (vyspělé) a rozvojové země. Vzhledem k proměnlivosti a problematičnosti rozlišování států dle jejich rozvoje stále není stanoveno přesné rozdělení, přesto jsou za účelem vymezení rozdílů a ověření hypotéz termíny používány. Jedná se tedy spíše o orientační dělení, které v této práci vychází z klasifikace United Nations (2022), na níž je z důvodu velkého rozsahu pouze odkazováno.

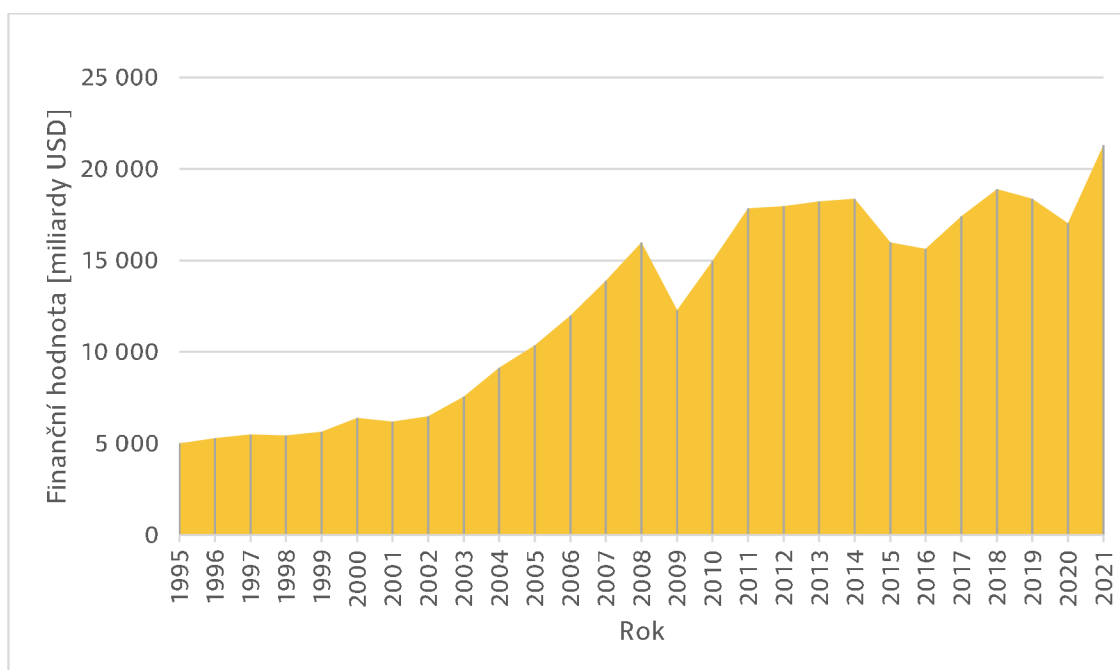
3. EXPORT A IMPORT VYBRANÝCH KOMODIT

Jak bylo zmíněno v úvodních pasážích, tato část se věnuje samotnému výzkumu, tedy praktické stránce práce vycházející z teoreticko-metodologických východisek. Veškeré poznatky a výsledky z této kapitoly jsou poté využity a stručně shrnuty v závěru. Nutno však podotknout, že se jedná pouze o vstup do problematiky globalizace. Z tohoto důvodu jsou detailnější analýzy ponechávány na případné rozšiřující studie.

3.1. SVĚTOVÝ EXPORT A IMPORT KOMODIT

Přestože název kapitoly odkazuje na obchod vybraných komodit, je v této úvodní podkapitole nastíněn stav světového obchodu všech komodit dohromady. Důvodem je potřeba stručného popisu celkového stavu přeshraničně obchodovaného zboží, se kterým mohou být poté jednotlivé komodity porovnávány. Druhým důvodem je ilustrace vývoje nadnárodních společností, které, jak již bylo popsáno, fungují jakožto hnací motory globalizace a nesou s sebou přidružené globalizační aspekty, jež jsou v následujících podkapitolách zkoumány. Pro vizualizaci objemu exportu slouží data z platformy OEC (2024a), alternativou mohou být např. stránky World Trade Organization (WTO 2022) – v tomto případě je však potřeba počítat s odlišnou klasifikací komodit a získáváním metadat.

Graf č. 1: Světový objem exportu komodit (1995–2021)

Zdroj: OEC (2024a), vlastní zpracování v Excelu

Z přiloženého grafu vyobrazujícího vývoj objemu celosvětového exportu komodit je patrné, že hodnota objemu mezi lety 1995–2021 téměř neustále roste. Nejvyšší stálý nárůst je viditelný v období let 2002–2008, kdy finanční objem mezi těmito lety vzrostl dokonce o 146 %. Výraznější výjimky v podobě propadů lze sledovat pouze mezi roky 2000 a 2001 (recese, teroristické útoky), 2008 a 2009 (finanční krize, pády nemovitostí...), 2014 až 2016 (válečné konflikty, růst protekcionismu, uvalování sankcí) a mezi roky 2018 až 2020 (zejména covidová krize) – událostí a příčin lze nalézt nepochybně mnohem více a lze je zkoumat hlouběji, pro účely práce je však zásadní pozorovaná spojitost mezi krizemi a propady přeshraničního obchodu. Veškerá vypsaná období se tedy shodují s dobami socio-ekonomických krizí a finančních recesí, které se vlivem vyšší integrace států podepsaly také na celkovém, tedy celosvětovém objemu exportovaného zboží. Stejným způsobem jsou viditelné rychlé obnovy růstu hodnot, což odkazuje na společný vývoj napříč státy. Pro dodatečné porovnání a ilustraci role dopravy na tomto růstu v mezinárodním obchodě viz příloha č. 2 – jedná se o graf zobrazující využití dopravy mezi lety 1965–2020 převzatý od autorů Ganapati, Wong (2023), na jejichž publikaci o světové dopravě je tímto odkazováno.

Stručně řečeno lze říci, že obchodované zboží ve finančním vyjádření vzrostlo z původních 5 000 miliard až na hodnotu 21 301 miliard USD (v roce 2022 dokonce až na 23 692 miliard USD, celkově tedy nárůst o 374 %), přičemž socio-ekonomické krize pramenící v určité části světa (např. 2014 eskalace konfliktu Rusko–Ukrajina – blíže viz podkapitola Export a import potravin) způsobily celosvětové zpomalení růstu exportu komodit, ba dokonce jeho náhlý propad, přičemž stejným způsobem jsou vázány také obnovy ekonomik.

Vliv nadnárodních společností na tomto ekonomickém růstu alespoň částečně znázorňuje tabulka č. 1 (viz dále), kde jsou, mimo společností věnujících se primárně průmyslové výrobě, viditelné růsty také u společností z jiných oblastí, jako jsou třeba služby, což zobrazuje široký rozmach nadnárodních společností a jejich vliv napříč různými sférami ekonomické aktivity. Je nutno podotknout, že v několika případech se jedná o poklesy celkových aktiv, nikoliv jejich zvýšení, jak by mohlo být předpokládáno – zde je potřeba počítat s konkurencí jiných firem, momentálním finančním stavem

specifické společnosti, vedením a managementem společnosti, dynamikou trhu, obchodní politikou atd. Těchto proměnných existuje mnohem více, pro účely a rozsah práce však nejsou podrobněji zkoumány, neboť už se jedná o poměrně komplexní ekonomickou analýzu. Přesto je jako příklad důvodu obdobného poklesu uvedena firma General Electric, která rozprodávala svá aktiva za účelem vytvoření jednodušší a hodnotnější firmy (GE 2015).

S odkazem na zdroj dat (United Nations 2007; Forbes 2023), případně na platformu pro srovnávání firem CompaniesMarketcap (2024), lze však převážně spatřovat růsty firem, a to nejen v oblasti aktiv. Obdobné růsty lze tedy sledovat u většího počtu nadnárodních společností – v tabulce č. 1 se jedná pouze o malý úryvek několika nejvýznamnějších (dle aktiv v roce 2003), přičemž převažují společnosti se zaměřením na strojírenský průmysl, služby a obchod s ropou. Dle dat CompaniesMarketcap (2024) je mimo jiné pozorovatelný přeliv zaměření dnešních největších nadnárodních společností – zpravidla se dnes jedná o společnosti zabývající se softwarem, elektrotechnickými komponenty nebo finančnictvím (lze tak pozorovat změnu specializace), velmi často se také jedná o společnosti s původem ze Spojených států (v roce 2003 se naopak jednalo zpravidla o evropské společnosti). Konkrétními příklady takovýchto „nových“ firem jsou třeba Microsoft, NVIDIA nebo Berkshire Hathaway. Konstantními velkými organizacemi jsou společnosti působící v oblasti těžby, zpracování a distribuci ropy. Na závěr je vhodné dodat, že růsty i poklesy firem ilustrují poměrně dynamický vývoj nadnárodních společností – tedy obdobný vývoj jako lze spatřovat u samotného obchodu s komoditami.

Tabulka č. 1: Vývoj nadnárodních společností (2003–2022)

Název společnosti	Aktiva celkem (2003) [miliardy USD]	Aktiva celkem (2022) [miliardy USD]	Procentuální (nárůst/pokles) [%]
General Electric	647	199	69
General Motors	449	245	45
Ford Motor	305	257	16
Vodafone	263	177	33
Daimler Truck Holding	225	62	72
Deutsche Post	196	75	62
Toyota Motor	190	553	191
Electricite De France (EDF)	186	411	121
British Petroleum (BP)	178	287	61
ExxonMobil	174	339	95
Shell	168	404	140
Verizon Communications	166	367	121
Volkswagen Group	150	638	325
Deutsche Telekom	147	341	132
E.ON	141	151	7
Orange	126	127	1
Pfizer	117	182	56
Walmart	105	245	133
IBM	104	133	28
Telecom Italia	101	79	22

Zdroj: United Nations (2007), Forbes (2023), vlastní zpracování v Excelu

Dále je přiložená tabulka č. 2 s růsty 3 nadnárodních společností specializovaných v odvětvích, které odpovídají vybraným řešeným komoditám v následujících podkapitolách (stroje, textilie, potraviny) – společnosti jsou tedy vybrány dle patřičného převládajícího výrobního odvětví a výchozí hodnoty celkových aktiv za rok 2003 (což odpovídá významnějšímu postavení ve světovém obchodu). Tím je znázorňována souvislost mezi růstem obchodu se specifickou komoditou a nadnárodními společnostmi, na což je později odkazováno v následujících podkapitolách. Důležité je však zmínit, že výrobní odvětví společnosti vždy nemusí plně korespondovat s obsahem sektoru komodit dle dělení HS, což je dáno rozlišnou klasifikací výroby a produktů (viz Data a metodika); zároveň mohly některé společnosti v průběhu let měnit své přesné výrobní zaměření, případně ho rozšiřovat o další produkty z jiných sektorů. Některé společnosti mohly naopak ztrácet na svých aktivech podobným způsobem jako některé organizace v tabulce č. 1. Z těchto důvodů je potřeba k datům přistupovat s patřičnou rezervou, přesto lze však určitou

formu korelace nadnárodních společností a obchodu s komoditami pozorovat – pro dodatečná data a porovnání viz United Nations (2007), Forbes (2023) nebo CompaniesMarketcap (2024).

Tabulka č. 2: Vývoj vybraných nadnárodních společností dle výrobního odvětví (2003–2022)

Název společnosti	Výrobní odvětví (převládající)	Aktiva celkem (2003) [miliardy USD]	Aktiva celkem (2022) [miliardy USD]	Procentuální nárůst [%]
Siemens	Elektrotechnický	98	164	67
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton	Textilní a kožedělný	24	144	500
Nestlé	Potravinářský	72	153	113

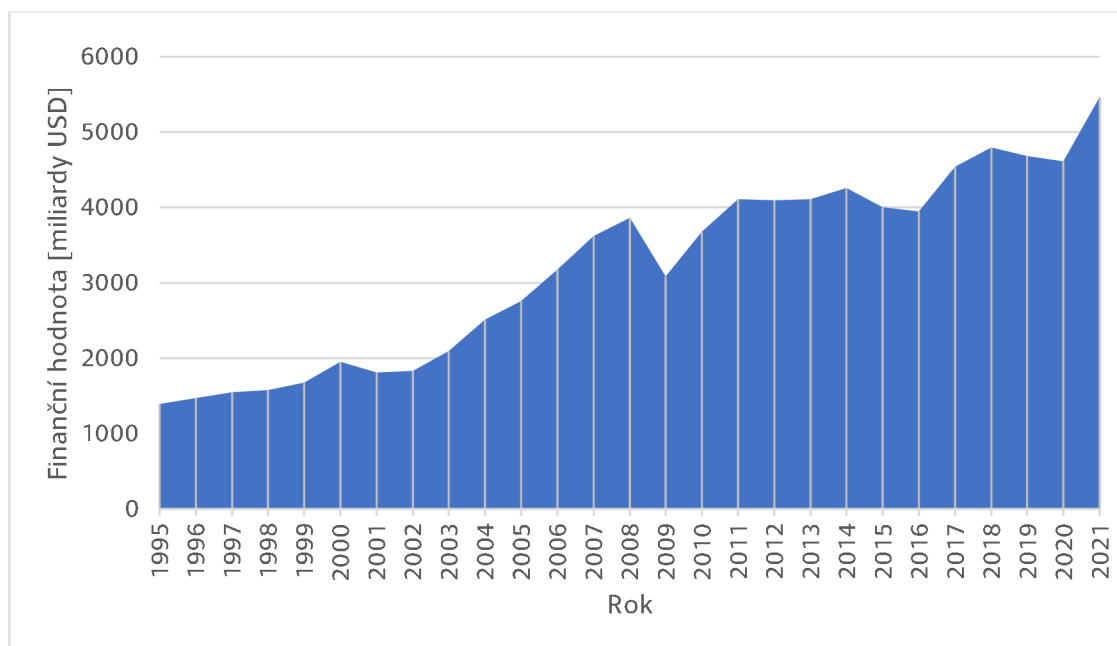
Zdroj: United Nations (2007), Forbes (2023), vlastní zpracování v Excelu

3.2. EXPORT A IMPORT STROJŮ

První zkoumanou oblastí v okruhu komodit je sekce strojů – různorodá automatická a elektronická zařízení včetně všech jejich částí, respektive veškeré prvky obsažené v sektoru XVI HS6 z roku 1992 (viz příloha č. 1). Dle dat OEC (2024b) se jedná dlouhodobě o nejobchodovanější soubor komodit, a proto je potřeba mu věnovat primární pozornost. Jak již bylo uvedeno v minulé kapitole, strojírenský průmysl je obecně značně fragmentován, a to platí zejména pro elektrotechnické odvětví. Obchod s meziprodukty tak hraje důležitou roli, jež se podepisuje i na výsledných datech, čímž, společně s velkou poptávkou, může být vysvětlena nejvyšší hodnota exportů ze všech skupin komodit.

Nejprve je potřeba ilustrovat vývoj obchodu této komodity, čemuž se věnuje graf č. 2. Na přiloženém grafu (stejně jako u ostatních grafů) není znázorněn rok 2022 – tento rok je pouze slovně komentován vzhledem k nově zpřístupněným datům z databáze OEC.

Graf č. 2: Světový objem exportu strojů (1995–2021)

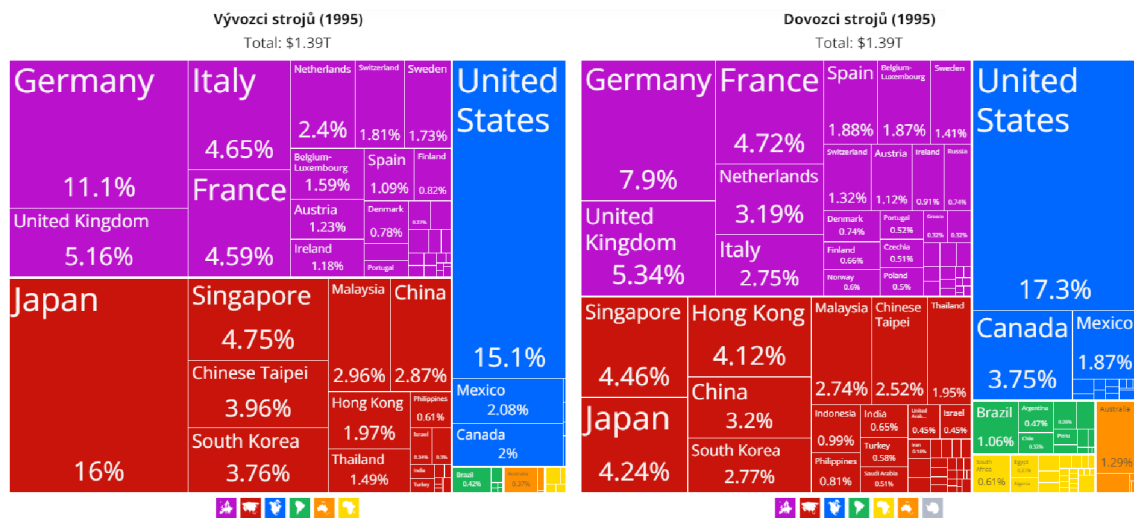
Zdroj: OEC (2024b), sektor XVI HS6: Machines, vlastní zpracování v Excelu

Již na první pohled lze sledovat poměrně silnou podobu s grafem č. 1, který vyobrazuje celkový objem exportu všech komodit dohromady. Tuto podobu je možno částečně vysvětlit kontribucí exportu strojů na celkovém exportu (dlouhodobě cca 25 %, za poslední dostupný rok 2022 konkrétně 25,1 % OEC 2024b), přesto je možno usuzovat korelaci s jinými komoditami a jejich vývojem (viz následující podkapitoly). Propady, regrese i obnovy hodnot jsou taktéž velmi podobné (např. propady v letech 2008–2009, 2015–2016 atd.), čímž lze dokumentovat vliv socio-ekonomických krizí napříč sférami výroby. Objem obchodovaného zboží vzrostl ve finančním vyjádření z původních 1 391 miliard až na hodnotu 5 462 miliard USD, tedy cca o 293 %. V roce 2022 tato hodnota dále stoupá a dosahuje bezmála 6 000 miliard USD. Celkově se tedy jedná o několikanásobný vzrůst, stejně jako v případě některých přidružených nadnárodních společností (viz tabulky č. 1 a 2 a příložené zdroje). Lze tak usuzovat závislost mezi nadnárodními společnostmi a přeshraničním obchodem komodity, svou roli sehrávají také zmiňované socio-ekonomické podmínky a krize.

Struktura světového obchodu strojů, tedy samotný rozbor exportu a importu je postaven na následujících hierarchických grafech (stromových mapách) za roky 1995 a 2021 (obrázky č. 1 a 2) – rok 2022 v době analýzy ještě nebyl vydán, proto je pouze krátce slovně komentován. Nejprve je

popsán stav exportu a importu za rok 1995, poté za rok 2021 a následně jsou mezi sebou tyto roky porovnány.

Obrázek č. 1: Exportéři a importéři strojů (1995)

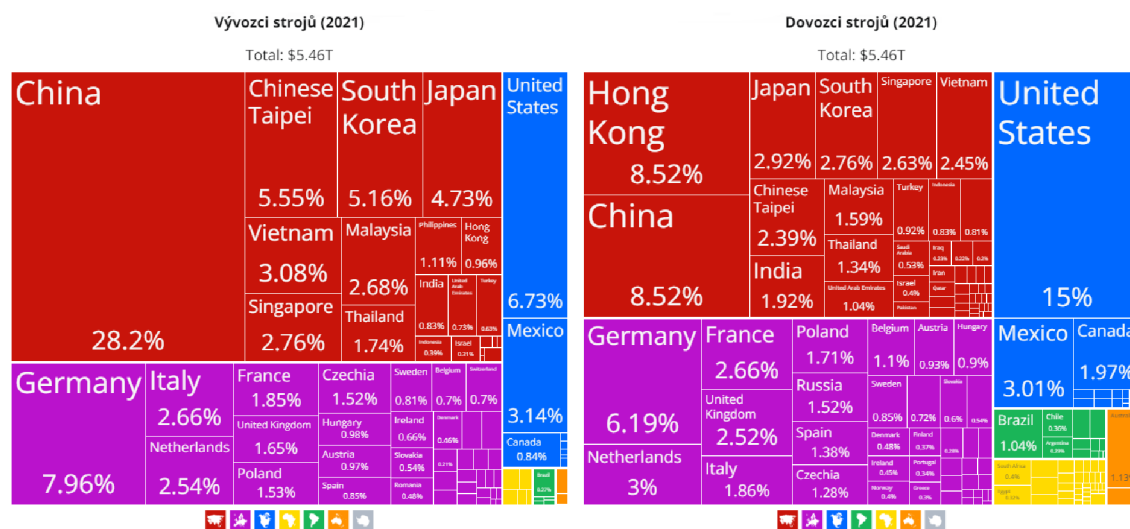
Zdroj: OEC (2024b), sektor XVI HS6: Machines

V levé části lze sledovat největší exportéry strojů (tzn. země s největším podílem na světovém exportu komodity) za rok 1995, v pravé části se nachází největší importéři, přičemž celková obchodovaná hodnota je vyobrazena nad samotnými grafy. Největšími exportéry byly v roce 1995 Japonsko společně se Spojenými státy – obě země se podílely více než 15 % na celkové hodnotě exportu. Za zmínku stojí nepochybně také Německo, jakožto hlavní zastupitel evropských zemí, s 11,1 %. Dalšími významnými exportéry jsou např. Spojené království, Singapur, Itálie, Francie nebo Čínská Tchaj-pej (dále pouze Tchaj-wan). Už jen z tohoto krátkého výčtu lze tvrdit, že export strojů byl v roce 1995 významný zejména v rozvinutých zemích, kde docházelo díky jejich technologickému pokroku k inovacím a rozvoji příslušných výrobků. Zastoupeny jsou však také v té době rozvojové státy jako je třeba Malajsie, Mexiko nebo Thajsko, což lze vysvětlovat již existujícím působením nadnárodních společností, přestože jen v menší míře.

Nejvýznamnějšími importéry jsou suverénně Spojené státy, přičemž více než čtvrtinu z jejich dovozu v té době tvořilo zboží z Japonska (OEC 2024a). To je zdůvodněno strategickou ekonomickou aliancí mezi těmito státy (ITA 2022). Dále lze zmínit Německo, Spojené království, Francii, Singapur, Japonsko či Hong Kong. Opět se převážně jedná o rozvinuté země, jejichž potřeba po této komoditě přirozeně rostla s dalším technologickým

pokrokem a změnou spotřebního chování obyvatelstva. Exportu i importu tedy v té době vévodily hlavně rozvinuté státy.

Obrázek č. 2: Exportéři a importéři strojů (2021)

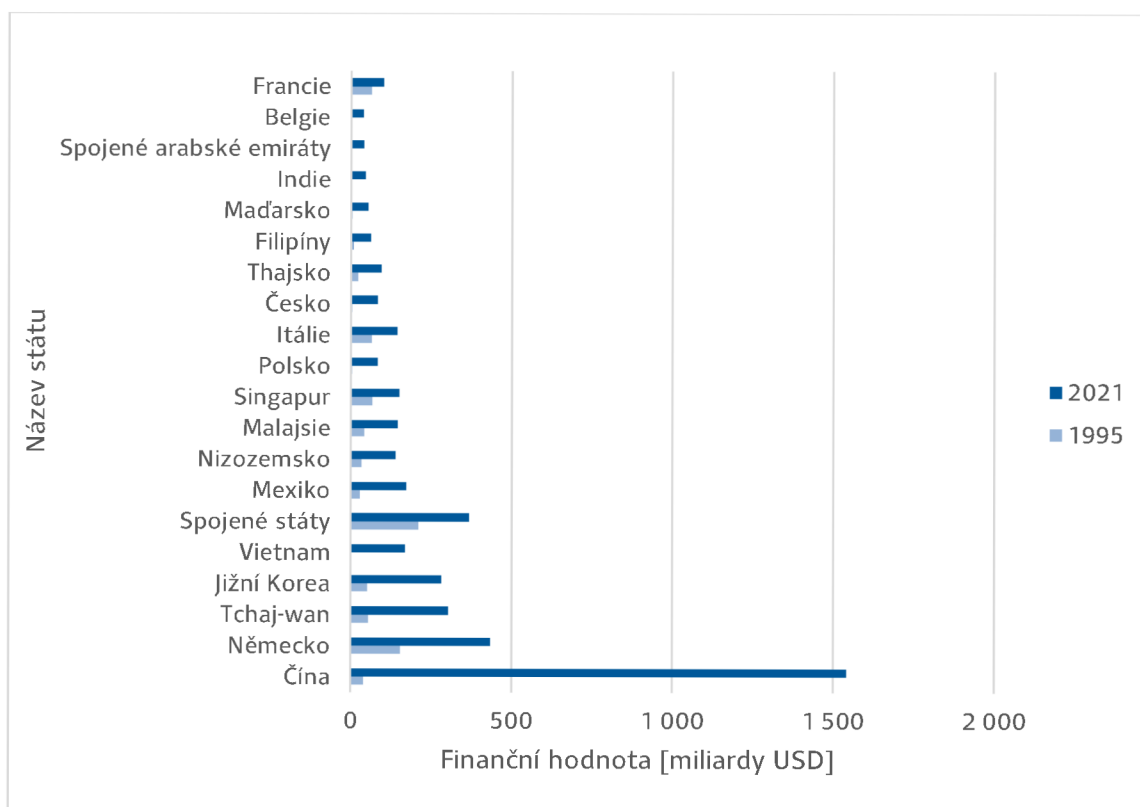
Zdroj: OEC (2024b), sektor XVI HS6: Machines

Stav exportu a importu se dramaticky mění blíže k současnosti, neboť dochází k většímu nástupu globalizace (více viz další podkapitoly). V roce 2021 je již největším exportérem Čína, a to hned z 28,2% podílu na světovém exportu, čímž naprosto předčila všechny ostatní státy. Svůj vliv na úkor Číny oslabily Spojené státy, Německo a nejmarkantněji Japonsko – souhrnně řečeno, rozvinuté státy (v absolutních číslech se však stále jedná o růst jejich exportu). Nestalo se tak pouze z důvodu masivního nástupu Číny, výrazně se zvýšily podíly exportů i jiných rozvojových zemí (hlavně asijských tygrů), jako jsou třeba Tchaj-wan, Jižní Korea, Vietnam, Singapur, Malajsie či dokonce Thajsko (viz graf č. 3). Lze předpokládat, s odkazem na teoretická východiska a tabulky č. 1 a 2, že se tak stalo díky rozvoji nadnárodních společností, které přesouvaly svou výrobu do těchto zemí. Zároveň je potřeba připomenout vertikální specializaci států, se kterou souvisí fragmentace výroby a obchod s meziprodukty, jenž je mezi těmito státy mnohdy realizován. To dokazuje poměrně vysoká míra importu u totožných zemí (často se jedná právě o meziprodukty – viz detailní data OEC): například u Číny je tvořen import ze 17,7 % dovozem z Jižní Koreje, 17,4 % z Tchaj-wanu, 13 % z Japonska, 7,28 % z Vietnamu či 4,01 % z Malajsie (dovážejících států je samozřejmě mnohem víc), zároveň je u všech těchto států nejvyšší import produktů z Číny (OEC 2024b).

Nejvýznamnějšími importéry s největším podílem na světovém importu jsou stále Spojené státy, jež původní vyvážející Japonsko nahradily konkurenceschopnější Čínou (OEC 2024b) – obchodní vztahy těchto států a bližší analýza jejich vývoje by však byly tématem samostatné studie. Dále se jedná o evropské země s primárním zastoupením Německa, a Hong Kong s Čínou, jejichž vzájemná integrita obchodu značně navyšuje hodnotu dat. Převážně je tedy nejpočetnější import u již rozvinutých zemí, kam putují výrobky ze zemí rozvojových – je zde patrný fenomén teritoriální restrukturalizace. Zároveň lze sledovat vliv vnitroodvětvového obchodu, kdy například Spojené státy dovážejí počítače z Číny, zároveň však počítače do Číny vyvážejí (ač v menším měřítku), stejně jako do Kanady, Mexika, evropských zemí atd. (OEC 2024c).

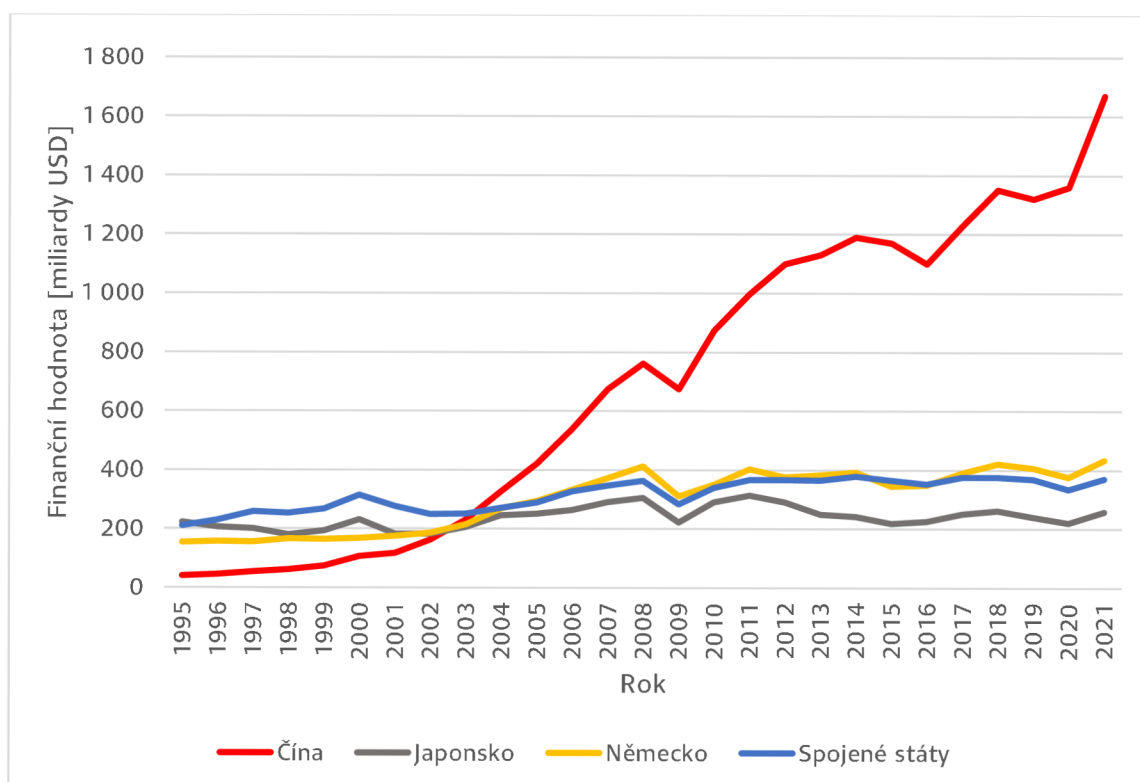
Pro lepší ilustraci růstu objemu exportu je přiložen graf č. 3, který názorně tento masivní růst demonstruje v absolutních hodnotách (vyobrazeny jsou státy s nejvyššími absolutními růsty). Jedná se o růsty rozvinutých, ale také rozvojových zemí – pro lepší porovnání slouží grafy č. 4 a 5, kde je například pozoruhodná role Číny a Vietnamu – tyto 2 státy se prakticky vymykají vývoji u jiných států (vybrány rámcově dle počtu obyvatel a hodnot objemu exportu komodity), což by opět mohlo vydat na samostatnou studii (vliv globalizace/integrace je pozorovatelný, je však modifikován jejich intenzitou). Přeliv výrobních oblastí neboli teritoriální restrukturalizace je patrná z mapy č. 1, kde jsou nárůsty objemu exportu převedeny do procentuálních hodnot. Co se týče stavu za rok 2022, procentuální podíly na celkovém objemu exportu zůstávají velice podobné těm z roku 2021 (absolutně však objem stále více roste), z tohoto důvodu není třeba obsáhlejších komentářů, neboť jsou výsledky porovnání velice podobné.

Graf č. 3: Nárůst objemu exportu strojů dle zemí (1995–2021)

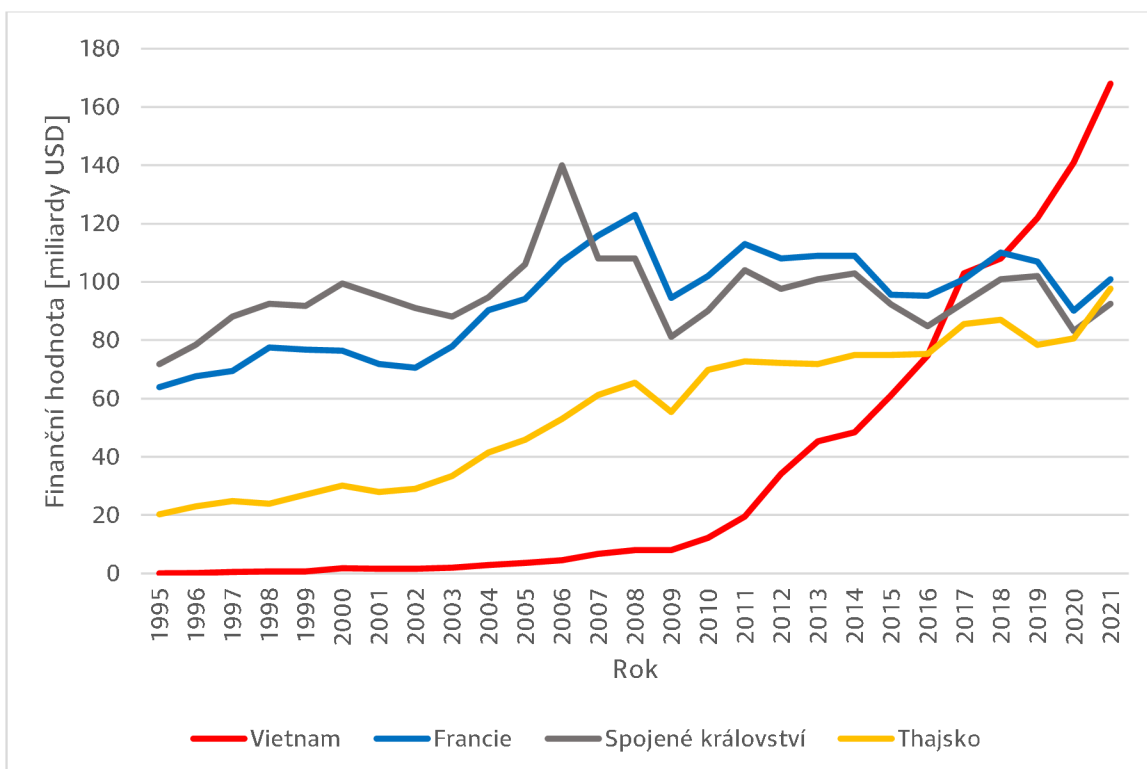
Zdroj: OEC (2024b), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 4: Vývoj objemu exportu strojů vybraných zemí (1995–2021) – část první

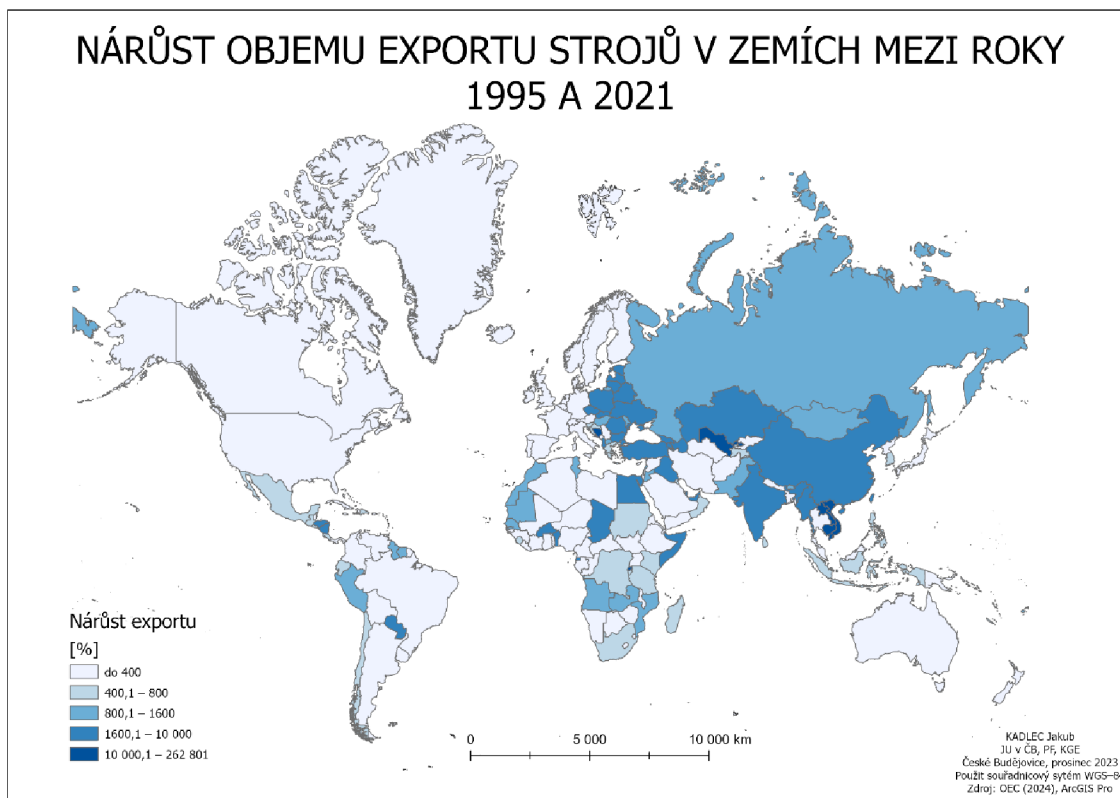
Zdroj: OEC (2024b), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 5: Vývoj objemu exportu strojů vybraných zemí (1995–2021) – část druhá

Zdroj: OEC (2024b), vlastní zpracování v Excelu

Mapa č. 1: Nárůst objemu exportu strojů v zemích mezi roky 1995 a 2021

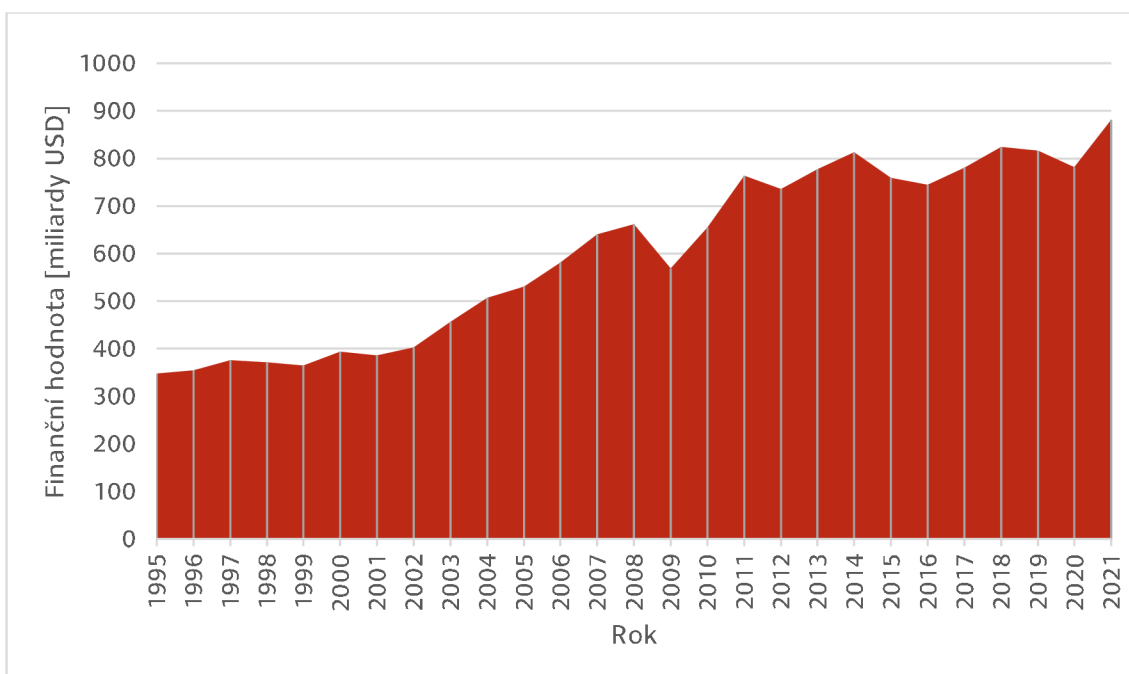

Zdroj: OEC (2024b), vlastní zpracování v ArcGIS Pro

3.3. EXPORT A IMPORT TEXTILÍ

Druhou vybranou skupinou komodit jsou textilie. Tento poněkud obecný termín obsahuje různé látky, tkaniny, krajkoviny, oblečení (vyjma pokrývek hlavy a obuvi, kterým je vyhrazen samostatný sektor) a mnoho dalšího. Pro detailní popis obsahu tohoto sektoru komodit viz sekce XI HS6 1992 (k nahlédnutí v příloze č. 1). Důvodem pro zvolení této skupiny komodit je jednak postavení produktů v celosvětovém obchodu – dle dat OEC (2024d) se za rok 2021 jedná o 7. nejobchodovanější okruh komodit – a druhým důvodem je jakási forma „symboliky“ globalizace. Obchod s textiliemi je totiž již dlouho diskutovaným prvkem z pohledu světového obchodu a globalizace, a proto lze považovat za více než vhodné, aby byla komodita prověřena ve světle stanovených hypotéz týkajících se právě těchto studovaných oblastí. O značných diskuzích o této komoditě svědčí mimo jiné poměrně velký počet prací, které se této problematice detailně věnují. Alespoň jako drobný příklad mohou posloužit následující autoři, na jejichž práce je tímto odkazováno: Hayashi (2007), Adhikari a Weeratunge (2007) nebo Puig, Marques, Ghauri (2009).

Graf č. 6: Světový objem exportu textilií (1995–2021)

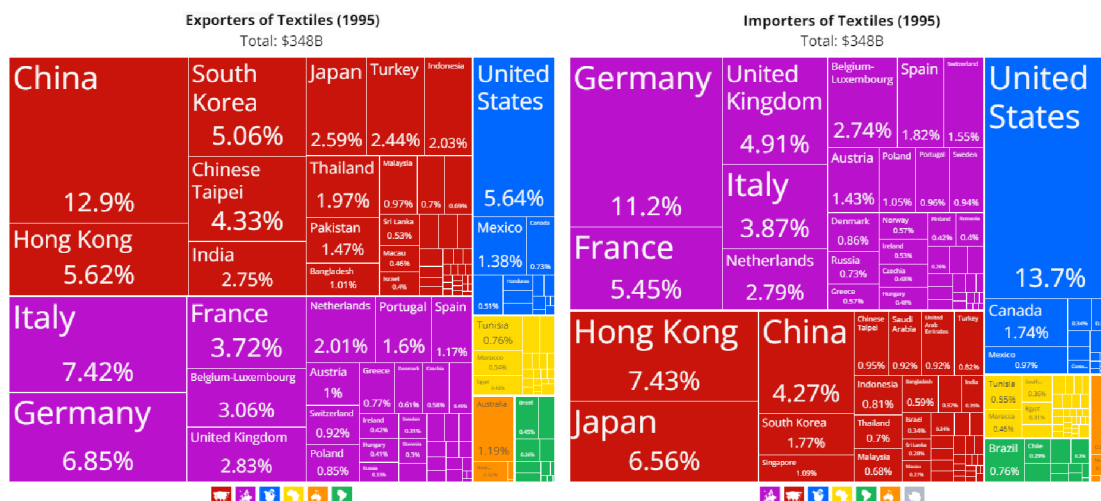

Zdroj: OEC (2024d), sektor XI HS6: Textiles, vlastní zpracování v Excelu

Co se týče celkového vývoje, i v tomto případě je možno pozorovat postupný růst obchodovaného zboží, a to z cca 348 miliard až na hodnotu

okolo 881 miliard USD v roce 2021. V roce 2022 se dle dat OEC (2024d) tato hodnota pohybovala dokonce až u hranice 941 miliard USD – hodnota celkově vzrostla o 170 % z původní hodnoty z roku 1995. Při porovnání s grafy č. 1 (světový export komodit) a č. 2 (světový export strojů) lze pozorovat opět nápadnou podobnost vývoji. Ve všech případech se vyskytují např. nejvýraznější propady v období let 2008–2009, viditelné jsou také propady za roky 2015, 2016 či 2020, obdobně jako konjunktury v následných letech, nebo poměrně stabilní růst mezi lety 2002–2008. Až na pomínutelné detaily v hodnotách poklesů/růstů se jedná o velmi podobný vývoj, což naznačuje určitou formu závislosti mezi různými komoditami. Socio-ekonomické krize se patrně podepisují na produktech napříč výrobními sférami, a to ať už se specifické krize týkají přímo či nepřímo (např. propad ve výrobě automobilů z důvodu nedostatků čipů může mít za následek propad produkce přidruženého textilního průmyslu apod.). Je však třeba brát na vědomí, že míra této závislosti se může značně lišit, a to vzhledem k mnoha dalším okolnostem, jejichž funkce by opět vydaly na samostatnou studii. Přesto lze z těchto udaných důvodů usuzovat nejen závislost mezistátní, ale také mezi obchodovanými komoditami samotnými.

Obrázek č. 3: Exportéři a importéři textilií (1995)

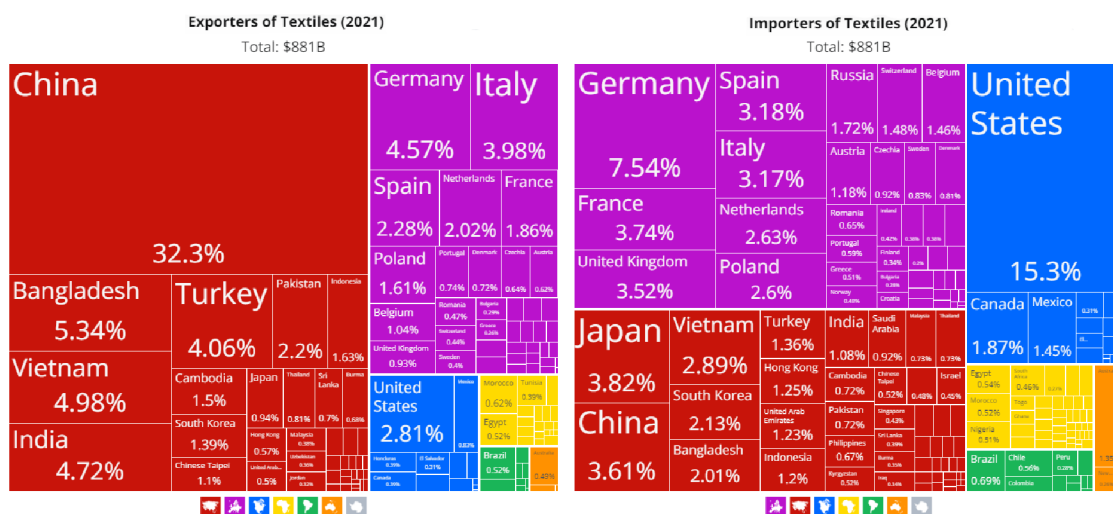
Zdroj: OEC (2024d), sektor XI HS6: Textiles

Jak lze vyčíst z přiloženého obrázku č. 3, celková finanční hodnota obchodovaného zboží činila za rok 1995 přibližně 348 miliard USD, přičemž největší podíl na této částce v oblasti exportu tvoří Čína, a to bezmála 13 %. S mírnými rozestupy se poté jedná o Itálii, Německo, Spojené státy, Jižní

Koreu, Tchaj-wan, Francii a Belgii s Lucemburskem. Převážně se tedy jedná o rozvinuté státy, pozorovatelné jsou však také rozvojové země, což lze do určité míry vysvětlit pozicí tradičních silných ekonomik v rámci světového obchodu a na straně druhé nastupujícím vlivu nadnárodních společností v rozvojových ekonomikách. V menší, přesto úctyhodné míře lze spatřit poněkud neobvyklé státy, jako jsou třeba Tunisko nebo Srí Lanka. Zde stojí za zmínku mimo jiné role tradičních textilních výrobců, které hrají specifickou roli v textilním obchodním sektoru. Zpravidla setrvává prodej těchto produktů na lokální úrovni, a tudíž často nepodléhá statistice exportu. Přesto je zapotřebí počítat i s těmito prvky textilové výroby, jakožto s kulturními aspekty ohroženými masivními nadnárodními společnostmi. Zevrubný vzhled do problematiky tradičních textilních produktů, včetně jejich role ve světovém obchodu, nabízí ve své práci třeba Maxwell (2014).

Stav importu se v tentýž roce jeví jako relativně podobný stavu exportu, více však převažují rozvinuté země typu Spojené státy, Německo, Japonsko či Francie, dále lze zmínit Hong Kong a Čínu (import Číny je však třetinový oproti exportu); jako celek je největší dovoz v evropských zemích. Zpravidla se tedy jedná o vyspělé ekonomiky s vysokými počty obyvatel, tedy o státy s přirozenou potřebou komodity, ale primárně také s odlišným spotřebním chováním obyvatel. Klíčová je mimo jiné obchodní politika příslušné země společně s dalšími socio-ekonomickými podmínkami (politická situace státu, partnerství s jinými zeměmi atd.)

Obrázek č. 4: Exportéři a importéři textilií (2021)

Zdroj: OEC (2024d), sektor XI HS6: Textiles

V roce 2021 se hodnoty exportu již zásadně mění. Obchodovaná hodnota dosahuje až 881 miliard USD, přičemž více než 32 % z této hodnoty tvoří export Číny. S obrovským rozestupem poté následují další asijské státy s rozvíjející se ekonomikou: Bangladéš, Vietnam, Indie a Turecko. Už z tohoto výčtu lze sledovat přeliv výroby do rozvojových států (se specifickou úlohou Číny), přičemž na základě teoretických východisek a tabulek č. 1 a 2 lze usuzovat, že se tak děje z důvodu působení nadnárodních společností, které vyhledávají levnou pracovní sílu pro práci s nízkou přidanou hodnotou. Dochází tak k poměrně výrazné teritoriální restrukturalizaci a vertikální specializaci států (nárůsty objemu exportu v absolutních vyjádřeních dle zemí viz graf č. 7).

Nejedná se však pouze o přesouvání výroby ze Spojených států, Evropy nebo třeba Austrálie, teritoriální restrukturalizace a vertikální specializace probíhá dokonce mezi asijskými zeměmi samotnými (viz grafy č. 8 a 9). Při porovnání hodnot za roky 1995 a 2021 lze sledovat pokles procentuálního zastoupení na světovém exportu textilií např. u Japonska, Jižní Koreji, Hong Kongu nebo Tchaj-wanu – tato hodnota stagnuje či dokonce klesá také v absolutním vyjádření objemu, což lze vysvětlit zmiňovanými projevy globalizace. Vertikální specializace je velmi zjednodušeně znázorněna na příkladu Jižní Koreje v grafu č. 10, kde je viditelný pokles v objemu exportovaných textilií na úkor objemu exportu strojů, na které se rozvinuté státy specializují ve větším měřítku. Spojitost je viditelná mimo jiné v zaměstnanosti – v Jižní Koreji klesá zaměstnanost v textilním průmyslu, naopak zaměstnanost ve strojírenském odvětví stoupá, přičemž tento vývoj je předpokládán i v následujících letech (Statista 2023). Projev globalizace v podobě růstu objemu exportu je tedy důsledkem teritoriální restrukturalizace a vertikální specializace zastoupen primárně v rozvojových ekonomikách, na které se nadnárodní společnosti zaměřují především.

Na straně druhé stojí vyspělé evropské země a Spojené státy. V těchto zemích se export drží zpravidla okolo 2 až 3 % na celkovém objemu. Největší podíl na exportech z evropských zemí drží Německo s 4,57 % v závěsu s Itálií s 3,98 %. Vzhledem ke specializaci výroby, jež je v tomto případě poměrně markantní, nastává změna ve strategii produkce u vyspělých zemí – velkovýroba nadnárodních společností se přesouvá do rozvojových zemí a zpravidla menší lokální podniky se důsledkem konkurence soustřeďují na

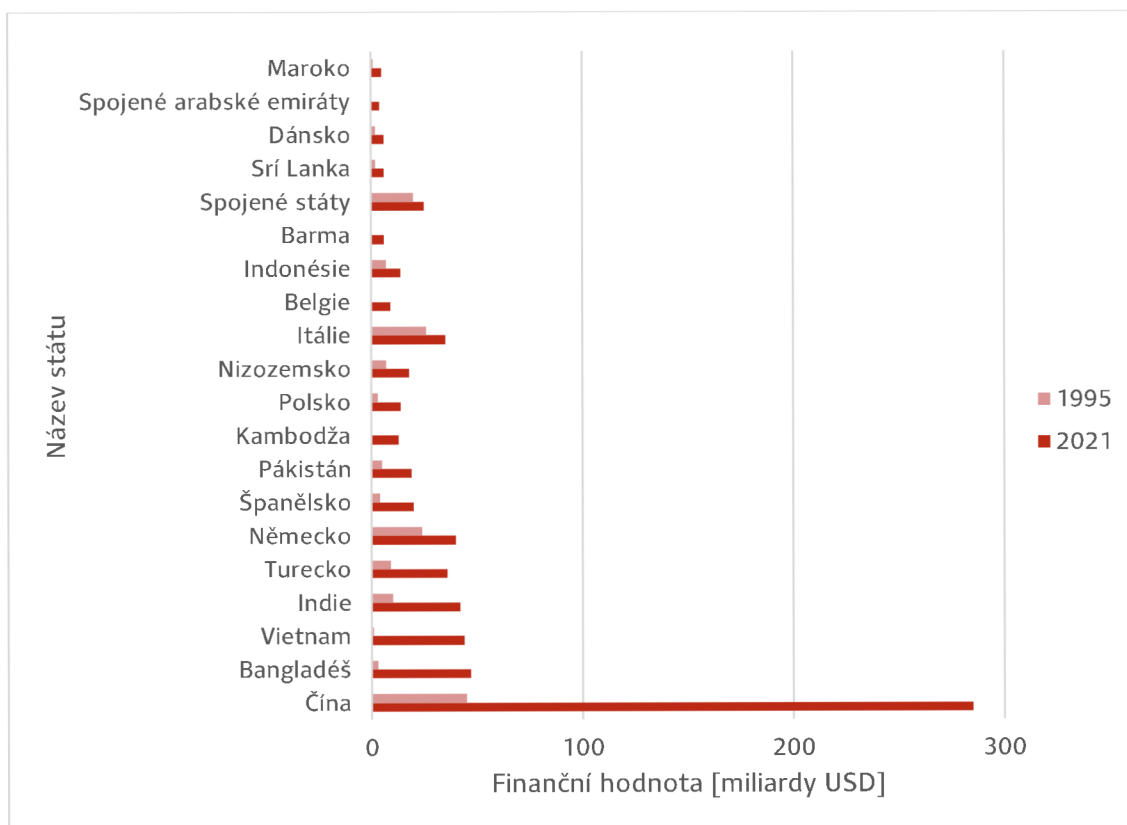
kvalitu místo kvantity, případně tradici, ekologii a přidružené služby (Duthoit 2020). Při porovnání Německa s Bangladéšem je možno alespoň náznak této specializace ve výrobě sledovat. U obou převládají tradiční produkty výroby jako jsou trička, pulovry, kabáty, šortky, kalhoty apod., nicméně v případě Německa se poměrně často také jedná o tzv. „made up“ artikly – např. nové módní kusy oblečení se specifickou strukturou spadající do vlastní kategorie (OEC 2024e). V Bangladéši lze tyto produkty sledovat pouze ztěžka, naopak jsou zde zastoupeny zmíněné tradiční produkty velkovýroby, případně jen jednoduché artikly jako jsou různé látky, příze aj. (OEC 2024f) – pro podrobnější porovnání viz příloha č. 3.

Import a jeho hodnoty zůstávají v roce 2021 principálně totožné jako v roce 1995. Stále přetrvávají hlavně rozvinuté státy s vysokými počty obyvatel, a to zejména Spojené státy a Německo. U obou těchto států zároveň drtivě převažuje import z Číny (stejně jako u většiny evropských zemí), významné jsou ale také dovozy z Bangladéše, Vietnamu nebo Indie; svou roli sehrává rovněž vzájemný obchod mezi evropskými zeměmi (OEC 2024d), což svědčí o vyšší míře integrace těchto států. Tento oboustranný tok stejných produktů mimo jiné podporuje teorii vnitroodvětvového obchodu. Svou roli v dovozu textilií může sehrávat taktéž obchod s meziprodukty, a to zejména u rozvojových výrobních států, ačkoliv v mnohem menší míře, než je u průmyslu strojírenského, což je dáno povahou komodity a nižší mírou fragmentace tohoto výrobního odvětví.

Dodatečný stav za rok 2022 (nezahrnutý v grafech) nadále potvrzuje viditelný trend: Světový objem exportu roste čím dál víc (světově 941 miliard USD), a to hlavně v rozvojových asijských zemích, nejvíce v Bangladéši. Rozvinuté evropské země stagnují či dokonce klesají v procentuálním zastoupení na celkovém exportu, stejně jako téměř celý zbytek světa – důležité je však zopakovat, že celková hodnota exportu v absolutních číslech zpravidla roste. Import zůstává stále velmi podobný s předešlými lety (OEC 2024d).

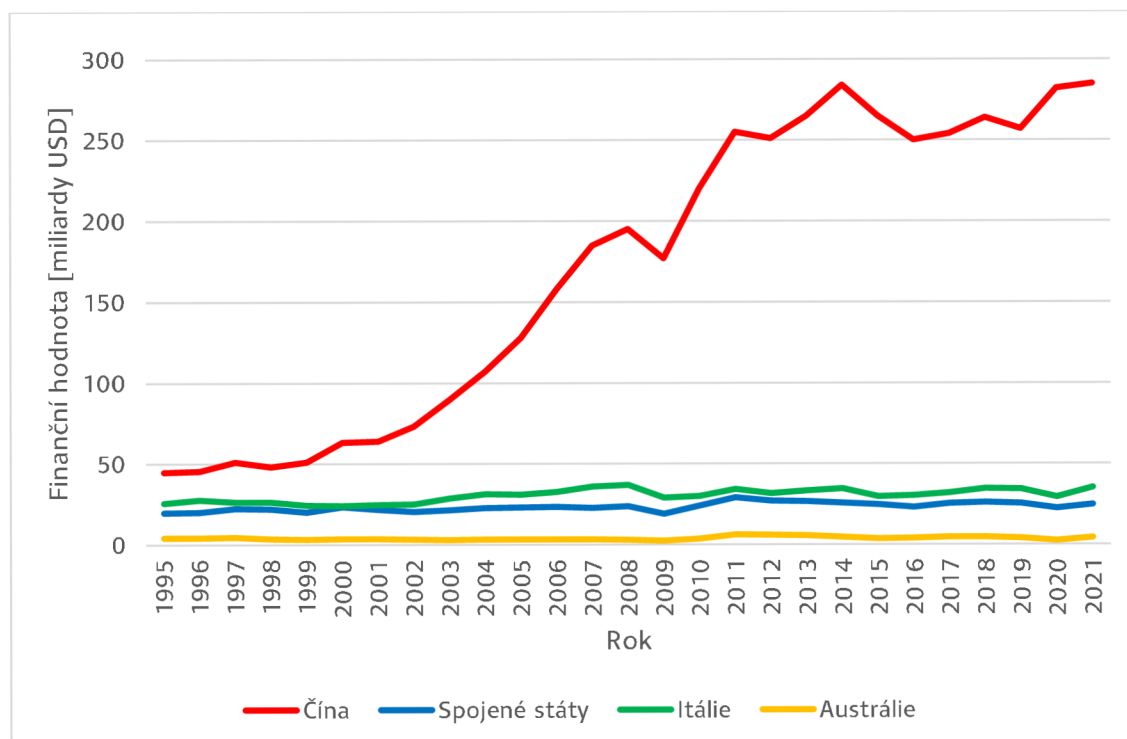
Pro názornější ilustraci vývoje objemů exportu a znázornění teritoriální restrukturalizace, jež je v tomto případě velmi výrazná, jsou opět použity dodatečné vizualizace v podobě následujících grafů a kartogramu (bez roku 2022). Graf č. 7 zobrazuje státy dle absolutních hodnot růstu objemu exportu, mapa č. 2 převádí růsty do procentuálních hodnot pro lepší porovnání.

Graf č. 7: Nárůst objemu exportu textilií dle zemí (1995–2021)

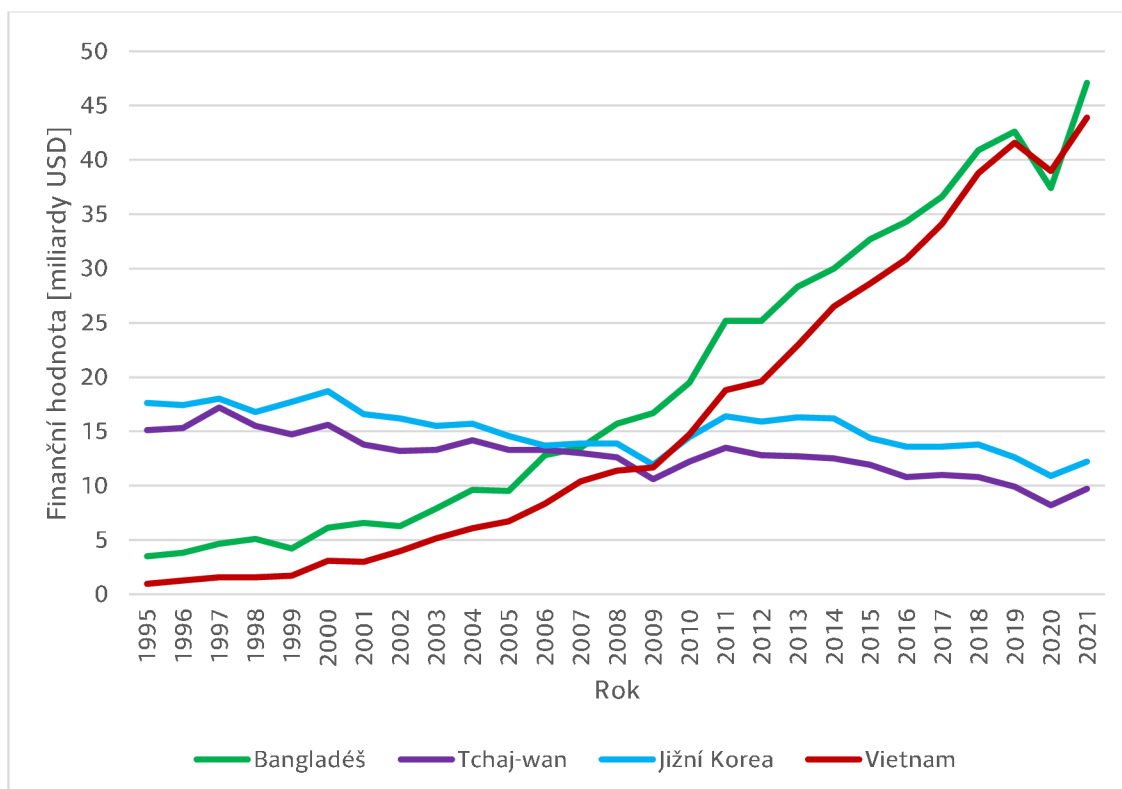
Zdroj: OEC (2024d), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 8: Vývoj objemu exportu textilií vybraných světových zemí (1995–2021)

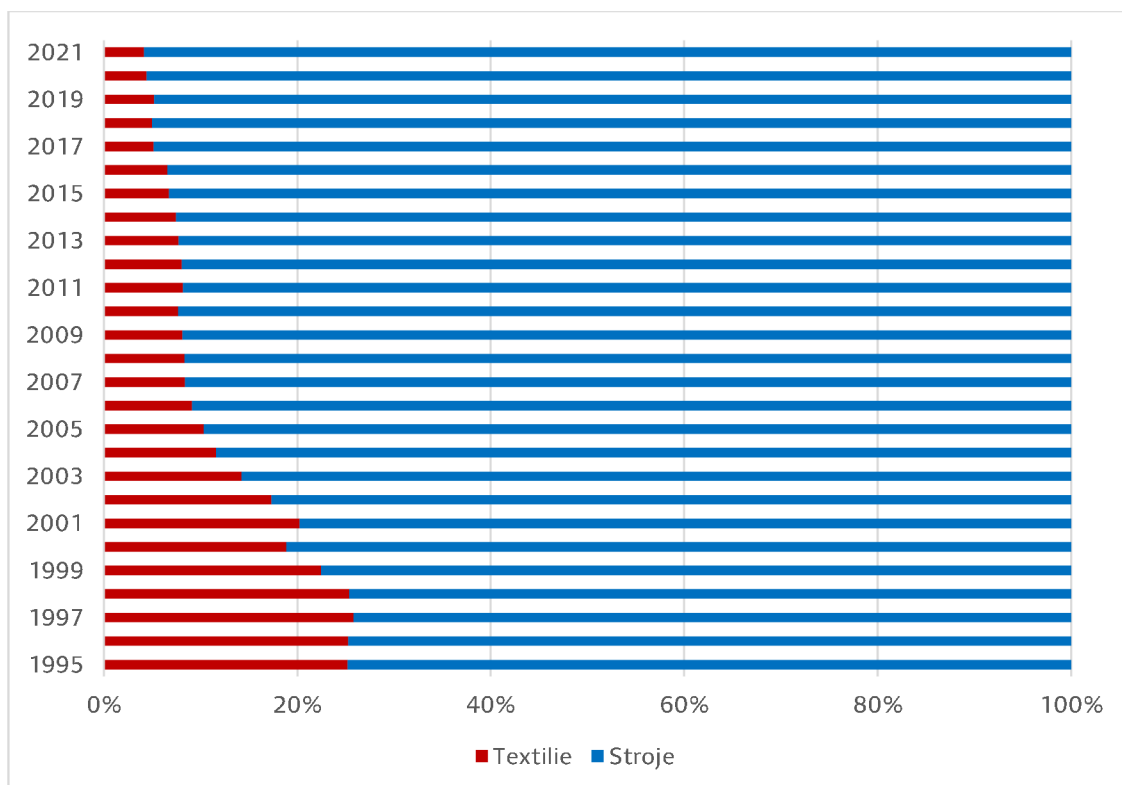
Zdroj: OEC (2024d), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 9: Vývoj objemu exportu textilií vybraných asijských zemí (1995–2021)

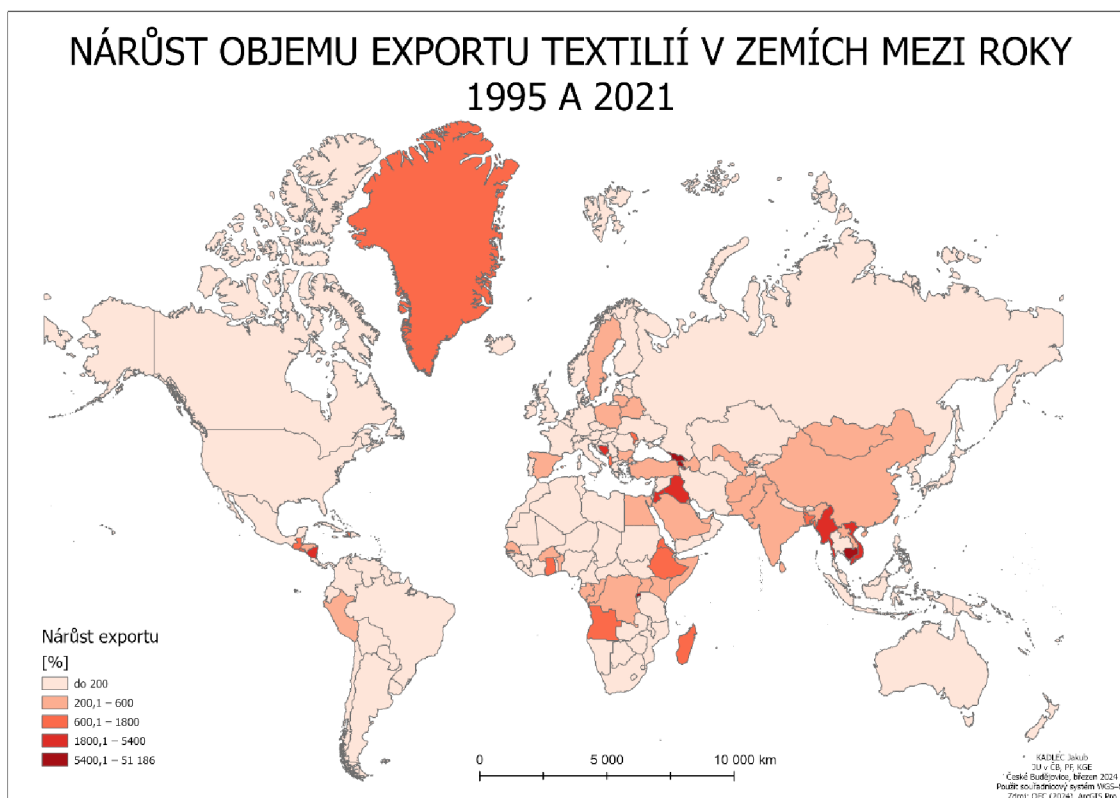
Zdroj: OEC (2024d), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 10: Vývoj objemu exportu textilií a strojů v Jižní Koreji (1995–2021)

Zdroj: OEC (2024b, 2024d), vlastní zpracování v Excelu

Mapa č. 2: Nárůst objemu exportu textilií v zemích mezi roky 1995 a 2021

Zdroj: OEC (2024d), vlastní zpracování v ArcGIS Pro

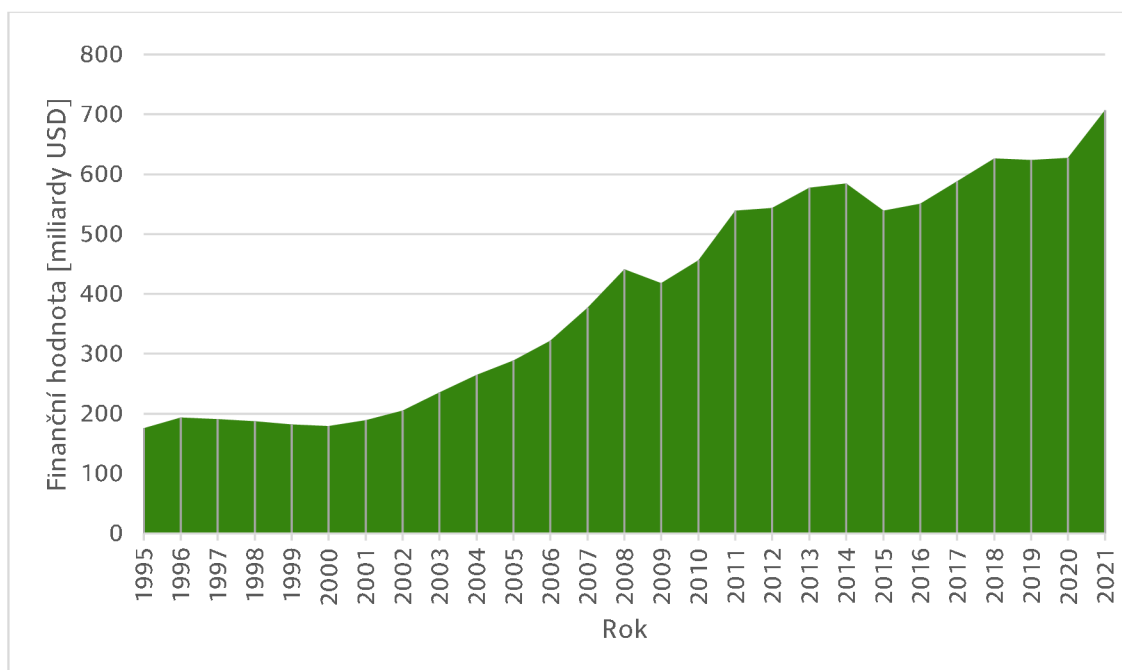
3.4. EXPORT A IMPORT POTRAVIN

Doposud byly v řešení komodity, jež prakticky vůbec nepodléhají zkáze, případně pouze velmi pomalu. Důležité je však stanovené hypotézy prověřit také v případě, kdy působí jiné okolnosti – jednou z nich může být právě kratší čas na odbyt produktu z důvodu jeho zkázy. Takovýchto proměnných, které více či méně modifikují „ideální podmínky“ pro vybrané globalizační projevy, se dá nalézt nepochybně mnohem více, a to napříč různými komoditami, nicméně vzhledem k rozsahu práce nemohou být všechny důkladně prošetřeny. Za účelem alespoň jedné ukázky fungování exportu a importu v případě, kdy panují obdobné podmínky, byla vybrána třetí skupina komodit, která je tímto charakteristická – potraviny.

Za rok 2021 byl sektor potravin 10. nejobchodovanější komoditou ve světě (OEC 2024g). Pro úplnost je však zapotřebí dodat, že samotná kategorizace potravin je jednou z nejsložitějších: Zvláště se dělí živočišné (sektor I), rostlinné (II) a tzv. „bi-produkty“ (sektor III – smíšené rostlinné a živočišné výrobky, zpravidla oleje a tuky). Samotný sektor potravin je označován číslem IV a spadají do něj např. nápoje, lihoviny a líhy, cukry, různé

preparáty, průmyslově zpracované produkty (včetně masa či ovoce) a jejich zbytky, ba dokonce tabák. Pro detailnější popis a rozdělení jednotlivých sektorů je opět odkazováno na přílohu č. 1. Použité rozdělení odpovídá dělení HS6 z roku 1992.

Graf č. 11: Světový objem exportu potravin (1995–2021)

Zdroj: OEC (2024g), sektor IV HS6: Foodstuffs, vlastní zpracování v Excelu

Graf zobrazuje vývoj objemu světového přeshraničního obchodu s potravinami. V roce 1995 se hodnota rovnala 176 miliardám USD, k roku 2021 dokonce přesahovala práh 707 miliard. Za rok 2022 se tato částka zvýšila až na 762 miliard USD, celkově se tedy jedná přibližně o 333% růst. Přeshraniční obchod s komoditou se tedy stejně jako v předešlých případech několikanásobně zvýšil, což lze, s odkazem na teoretická východiska a tabulku č. 2 (viz kapitola Světový export a import komodit), připisovat primárně činnosti nadnárodních společností, jakožto hnacích motorů globalizace. Při porovnání s minulými případy růstu (grafy č. 1, 2 a 6) je opět možno pozorovat formu podobnosti vývoje – tedy nejen celkový růst, ale také propady v totožných letech, jako jsou třeba roky 2008–2009 nebo rok 2015.

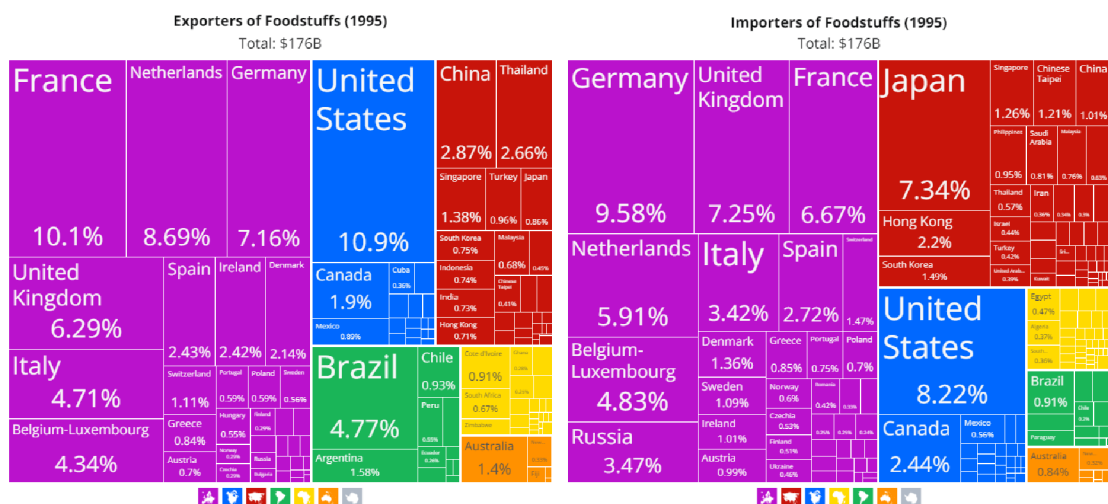
Nově se ale vyskytují markantnější odchylky: několikaletý pokles v letech 1996–2000 nebo absence výraznějšího propadu v roce 2020. Propad v období 1996–2000 souvisí s řadou událostí a dění po celém světě, nicméně mezi ty nejvýznamnější faktory, jež výrazněji ovlivnily tento stav, patří např.

protekcionalismus, embargo a restrikce exportovaných potravin, důsledkem čehož se začaly více využívat potraviny domácí výroby a světový export i import klesal (Aparicio, Pinilla, Serrano 2006; Mitra, Josling 2009). Naopak pandemie Covid-19 společně s integračními procesy podnítily spolupráci mezi státy, a to za účelem prevence prohlubování potravinové krize (Al-Ababneh a kol. 2021). Z tohoto důvodu je pokles v daném období mnohem nižší než v případě jiných komodit, jako jsou uvedené textilie či stroje.

Z dosud uvedeného je možné uvést následující: Odchytky v objemu přeshraničního obchodu potravin jsou těsně spjaty s povahou komodity a se stylem jejího obchodování, neboť se jedná o jednu z nejzákladnějších komodit potřebných pro život, která navíc rychleji podléhá zkáze než jiné produkty. Politická a obchodní postavení jednotlivých států či jejich uskupení jsou zásadní pro míru exportu této komodity. Vlivem globalizace jsou následky těchto postavení přenášeny do světové úrovně obchodu. Míra obchodovaného zboží tedy s časem roste, přičemž vnější vlivy v podobě politických, či obecně socio-ekonomických zásahů, ať už kladných či záporných, jsou důsledkem globalizačních procesů navzájem přenášeny a zesilovány napříč státy.

Pro analýzu exportu a importu jsou použity, již tradičně, hierarchické grafy za rok 1995 a 2021, společně s krátkým komentářem za rok 2022:

Obrázek č. 5: Exportéři a importéři potravin (1995)

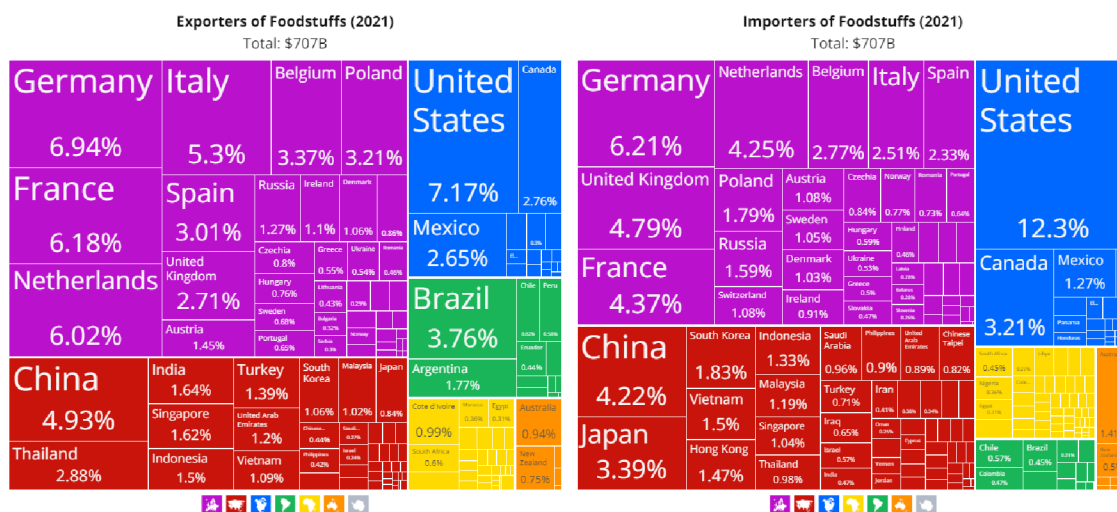
Zdroj: OEC (2024g), sektor IV HS6: Foodstuffs

V roce 1995 byly největšími exportéry především vyspělé evropské státy (celkem zhruba 50 % celkového objemu exportu). Úplně největším vývozcem

potravin však byly Spojené státy s 10,9% podílem na celkové obchodované hodnotě. Na rozdíl od předešlých komodit zde výrazněji nevystupuje asijský kontinent, naopak je zde viditelnější hodnota Brazílie s necelými 5 %. Importéry byly taktéž hlavně evropské země, dále již zmiňované Spojené státy a v neposlední řadě Japonsko. Ostatní státy se na světovém obchodu podílely pouze minimálně, ačkoliv oproti jiným řešeným komoditám je jejich procentuální zastoupení mírně vyšší.

Z vizualizovaných dat a teoretických východisek lze usuzovat vzájemný obchod mezi evropskými zeměmi, načež tento úsudek potvrzují i detailnější data OEC (2024g): Prakticky veškeré evropské státy vyvázejí a zároveň dovážejí potraviny zejména od svých „sousedů“. Jedna menší výchylka se týká Nizozemska, jakožto „přístavu Evropy“ – sem putuje ve větší míře zboží z tropických oblastí Brazílie, Pobřeží Slonoviny, případně Argentiny. Odtud poté potraviny putují do jiných evropských zemí, a to včetně České republiky. Co se týče Spojených států, i zde převažuje vzájemný obchod se sousedními státy, jako jsou Kanada a Mexiko. Hlavní importní zemí zboží Spojených států je ale Japonsko, a to dokonce necelými 21 % na celkové hodnotě amerického exportu potravin (zbylé dovozy Japonska tvoří hlavně Čína, Thajsko a Francie). V případě vztahu Spojené státy–Japonsko se však jedná spíše o jednostranný obchod, nikoliv vzájemný vnitroodvětvový obchod, jelikož Spojené státy dovážejí potraviny primárně z již zmíněné Kanady a Mexika, případně evropských států, Thajska a Brazílie – záleží tedy na specifických obchodních preferencích států. Posledním zmíněným významně exportním státem je Brazílie, která rovněž exportuje do sousedních zemí (Paraguay, Argentina), ačkoliv v menší míře než evropské a severoamerické země, dále do Spojených států, evropských zemí nebo také do Japonska či Egypta.

Obrázek č. 6: Exportéři a importéři potravin (2021)

Zdroj: OEC (2024g), sektor IV HS6: Foodstuffs

Situace blíže současnosti se tentokrát nikterak dramaticky nemění. Objem exportovaného zboží stále roste a vévodí mu evropské státy (stále okolo 50 % podílu na celkovém objemu exportu), přičemž v drtivé většině případů převažuje vzájemný obchod s jinými evropskými zeměmi. Mimoevropskými partnery jsou hlavně Spojené státy, případně Čína nebo Japonsko. Zde však záleží na politických a obchodních preferencích jednotlivých států – Spojené království vyváží např. více do Austrálie, Španělsko do Maroka, Portugalsko má silnější vazbu na Angolu apod. (OEC 2024g). Jsou tak mimo jiné patrné historicko-kulturní souvislosti a dlouhodobější obchodní partnerství států.

Výjimku od evropského obchodního „normálu“ tvoří Ukrajina a Rusko, které v roce 2021 vyvázejí převážně do asijských zemí (Čína, Kazachstán, Turecko, Gruzie a mnoho dalších). V tomto případě lze opět usuzovat významnost rolí sousedních států, ale také silnější orientaci na východ vzhledem k poněkud periferní poloze těchto zemí v evropském prostoru. Svou roli sehrává mimo jiné eskalace konfliktu mezi Ukrajinou a Ruskem (od roku 2014), neboť dochází k přetrhání vzájemných obchodních vazeb a překlenutí exportu těchto 2 států na východ (jejich import však převažuje z evropských zemí) – tato „anomálie“ by opět mohla posloužit jako téma k případové studii. Situace se příliš nemění v případě Brazílie, která stále exportuje do celé škály zemí napříč světadíly, čímž je však více ovlivnitelná krizemi jednotlivých států. Zjednodušeně by se dalo říci, že Brazílie vyváží po celém světě kromě Austrálie

a Oceánie, kam putuje skutečně minimální objem exportu (<0,5 %; OEC 2024g).

Největším exportérem v roce 2021 zůstávají Spojené státy, avšak tentokrát se již mění struktura partnerských zemí. Od roku 1995 byly ještě více posíleny vazby sousedních států (Kanada, Mexiko), naopak původní hlavní obchodní partner – Japonsko – importuje americké potraviny již pouze ze 4 % (tzn. cca 2,17 miliardy USD z celkové hodnoty 50,7 miliard USD exportu Spojených států). Částečnou kompenzací se stává Čína, která importuje zboží přibližně stejné hodnoty. Je to právě Čína, která také posiluje roli Asie na celkovém objemu exportu, a to necelými 5 %.

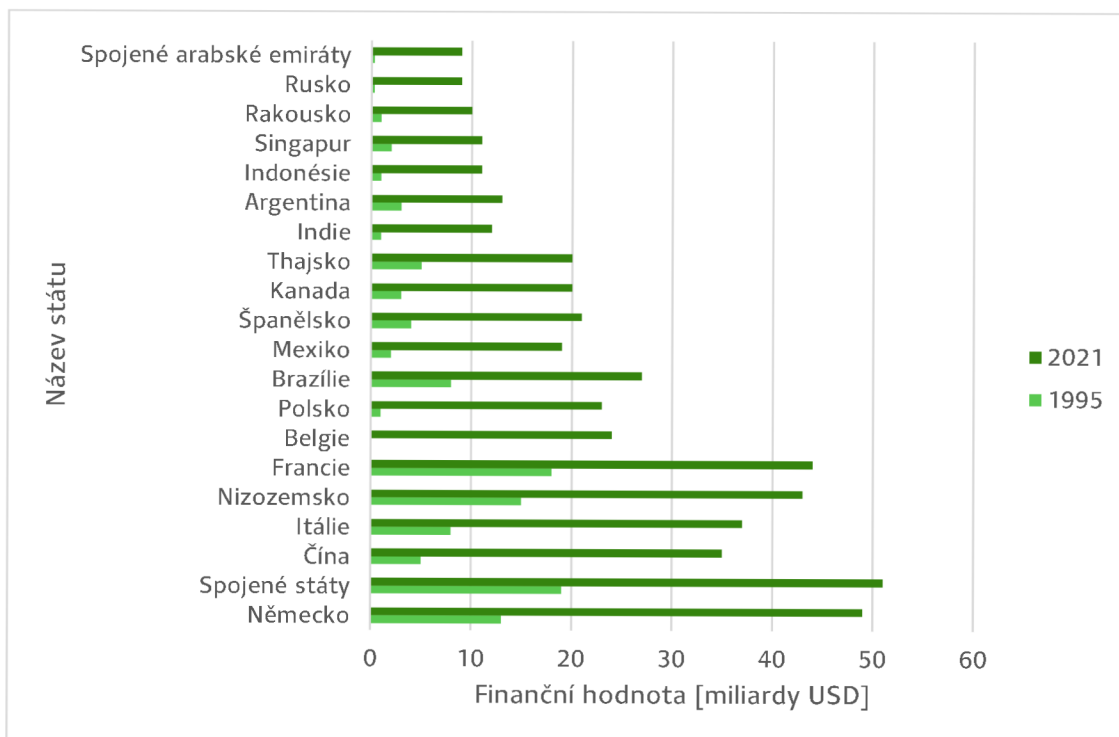
Distribuce importu mezi zeměmi je dle obrázku č. 6 zdánlivě podobná stavu exportu za tentýž rok. Obecně se dá říci, že nejvýznamnějším importérem jsou opět Spojené státy s cca 12 % (import opět hlavně z Kanady a Mexika) a poté evropské země, kde převažuje vzájemný obchod států v evropském prostoru. Do přístavních států typu Nizozemsko více putují potraviny z tropických oblastí – obdobných jako v roce 1995. Importy vzrostly (v absolutním i relativním vyjádření) u asijských zemí, kde rovněž převažuje obchod mezi sousedními státy. Významnými dodavateli těchto zemí jsou ale také státy z jiných světadílů – zejména Austrálie, Nový Zéland, Spojené státy, Brazílie, Peru, Itálie, Francie, Nizozemsko atd. Souhrnně se dá říci, že import nabyl na důležitosti u Spojených států a asijských zemí; evropské země v relativních hodnotách naopak v importu lehce oslabily, absolutně se však stále jedná o růst (OEC 2024g). Generalizace distribuce objemu importu mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi tudíž nemůže být jednoznačně poskytnuta, neboť se často jedná o směsici „protichůdných“ změn pramenících ve specifických socio-ekonomických podmínkách a charakteru obchodu komodity samotné.

Situace se nikterak nemění ani v roce 2022: Objem světového přeshraničně obchodovaného zboží stále roste, a to prakticky po celém světě, procentuální zastoupení států na celkovém objemu však zůstávají stejná, případně setrvávají pouze s drobnými změnami (OEC 2024g). Také z tohoto důvodu není rok 2022 vyobrazen v následujících vizualizacích, které přibližují vývoj obchodovaného zboží v různých státech.

Dodatečný graf č. 12 vyobrazuje země s nejvyššími absolutními růsty hodnot exportu mezi sledovanými roky. Porovnání mezi jednotlivými zeměmi

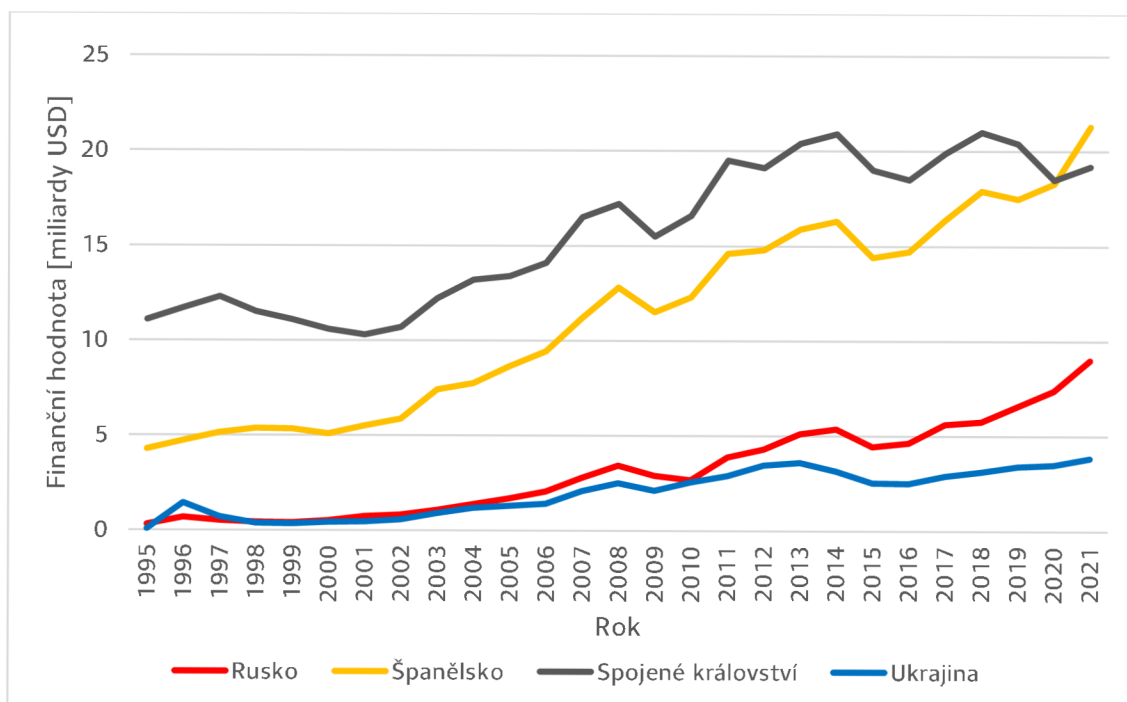
na úrovni světa a Evropy (pro doložení vzájemných interakcí) slouží grafy č. 13 a 14. Přiložená mapa č. 3 převádí absolutní nárůsty na procentuální, a to za účelem porovnání jednotlivých druhů vyjádření.

Graf č. 12: Nárůst objemu exportu potravin dle zemí (1995–2021)

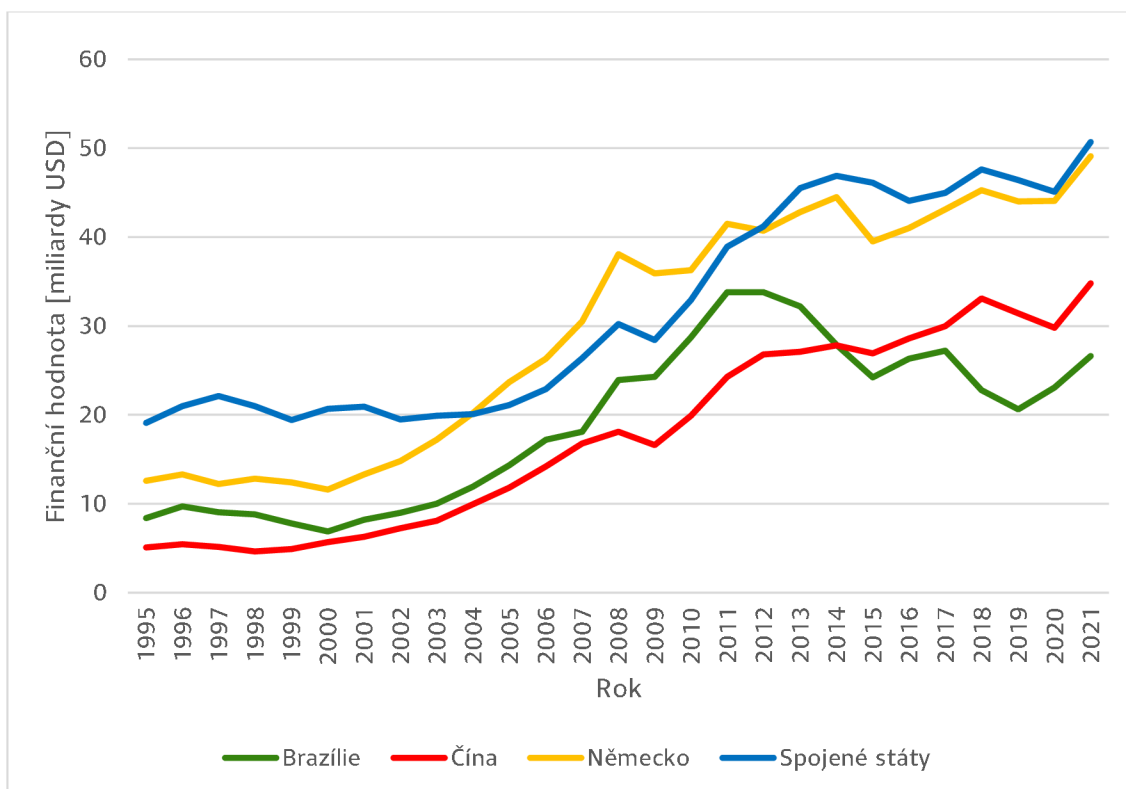
Zdroj: OEC (2024g), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 13: Vývoj objemu exportu potravin vybraných evropských zemí (1995–2021)

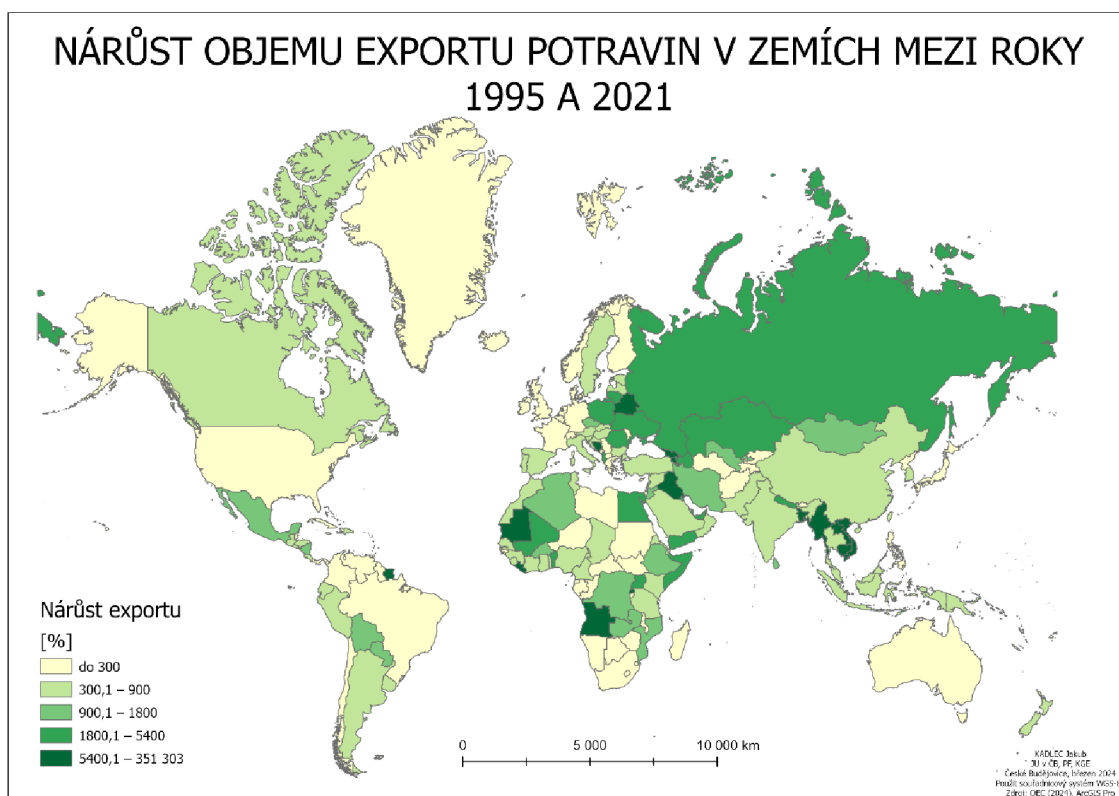
Zdroj: OEC (2024g), vlastní zpracování v Excelu

Graf č. 14: Vývoj objemu exportu potravin vybraných světových zemí (1995–2021)

Zdroj: OEC (2024g), vlastní zpracování v Excelu

Mapa č. 3: Nárůst objemu exportu potravin v zemích mezi roky 1995 a 2021

Zdroj: OEC (2024g), vlastní zpracování v ArcGIS Pro

Z přiloženého grafu č. 12 je patrné, že největší absolutní růsty objemu exportu byly zejména u vyspělých a lidnatých států. Procentuálně největší vzrůsty (viz mapa č. 3) se však nacházejí hlavně u rozvojových zemí, případně na periferiích vyspělých oblastí (např. východní Evropa). Z těchto výsledků lze vyvozovat činnost nadnárodních společností v rozvojových státech, nicméně v porovnání se světovým exportem se tyto státy podílí mnohem méně. Náznak teritoriální restrukturalizace je tedy patrný, je však potřeba uvádět procentuální nárůsty v kontextu absolutních vyjádření – vzrůsty jsou poměrně výrazné, ale nepřesahují roli tradičních vyspělých producentů, kde jsou sice procentuálně nižší, zato absolutně stále dominantnější. Důvod lze opět sledovat ve stylu obchodování s komoditou a jejích specifik.

Mnohem významnější projev globalizace je v tomto případě vnitroodvětvový obchod. Důsledkem tohoto jevu dochází k oboustrannému toku totožných či podobných produktů, čímž roste objem obchodovaného zboží u jednotlivých integrovaných zemí zároveň. Tento aspekt je pozorován na úrovni makroregionů (viz příklad Evropy – graf č. 13) i napříč světadíly (graf č. 14). Na grafech je rovněž možné pozorovat výchylky od společného vývoje, což je dáno specifiky obchodní politiky příslušného státu. Přesto je společná obchodní politika integrovaných celků důležitým faktorem v otázce začlenění do světového obchodu.

Z výše uvedeného lze říci, že celková hodnota přeshraničního obchodu s potravinami vzrostla téměř ve všech státech, stejně jako tomu bylo s jinými komoditami. Procentuální podíl na celkovém exportu mezi státy zůstává velmi podobný jako na konci 20. století, svůj vliv ztratily Spojené státy, evropské země a jihoamerický region na úkor zemí asijských, jedná se však pouze o menší a dílčí změny. Import procentuálně klesá u evropských zemí, naopak vzrůstá ve Spojených státech a Kanadě, stejně jako u některých asijských zemí. Přeshraniční obchod má u této komodity povahu spíše vzájemného prodeje zboží mezi sousedními státy, což je dáno jednak povahou komodity a jednak politickými a obchodními preferencemi států. Projevy globalizace jsou proto poměrně silně modifikovány – např. teritoriální restrukturalizace je slaběji zastoupena a míra integrace států je nejvýraznější na úrovni světadílu/regionů (evropské vzájemné obchody, severoamerický region a vazby atd.), které se poté projevují na globální úrovni. Z těchto důvodů je potřeba počítat s globalizací jako s komplexním mnohaúrovňovým jevem, neboť jak již bylo

zmíněno dříve v textu (a jak předpokládá první hypotéza), postavení či krize jednoho státu, nebo jejich uskupení, se může vlivem globalizace podepsat v určitém měřítku také na druhé straně světa. Socio-ekonomické krize a integrace států se tedy jeví jako zásadní faktor dalšího vývoje objemu obchodovaného zboží, a to nejen u potravin.

4. ZÁVĚR

Globalizaci a její projevy, ať už pozitivní či negativní, je možné pozorovat napříč různými aspekty lidské činnosti. Jedním z těchto aspektů může být mezinárodní obchod, konkrétně v podobě světového exportu a importu komodit. Hlavním cílem této práce bylo indikovat vybrané prostorové globalizační projevy, respektive nastínit provázanost procesů globalizace s oblastí světového přeshraničního komoditního obchodu. Na tento hlavní cíl navazují 2 dílčí cíle, které jej obohacují o znázornění vlivu těchto procesů a poskytnutí základního přehledu o obchodních směrech daných komodit. K dosažení těchto cílů byly na základě teoretických východisek vytvořeny 2 hypotézy, pro jejichž ověření sloužily různé vizualizace použitých dat. Opět je potřeba připomenout, že se jedná pouze o vstup do problematiky, a z tohoto důvodu jsou i samotné závěry spíše obecnějšího rázu.

První hypotéza se týkala světového růstu objemu exportu napříč státy i komoditami. Celkový světový růst byl ověřen již v první podkapitole praktické části, kde bylo mimo jiné pozorováno působení nadnárodních společností, jakožto hnacích motorů procesů globalizace s prostorovým akcentem; dílčí komodity tento růst poté dodatečně ověřovaly napříč výrobními oblastmi ve zbylých podkapitolách. Vliv socio-ekonomických krizí na tomto růstu byl taktéž pozorován, dokonce se jevil jako významnější, než bylo původně předpokládáno, přičemž nejedná se pouze o vliv krizí, ale rovněž o politické a obchodní preference států. Významnost těchto prvků se stupňovala u komodity typu potravin, jejíž obchod je modifikován ještě jinými okolnostmi, jako je rychlejší zkáza produktu, nižší míra fragmentace výrobního procesu apod. (podobných modifikátorů by šlo naleznout více také u jiných komodit). První hypotézu lze z veškerých výčtů a vizualizací v praktické části práce považovat za ověřenou, neboť všechna její kritéria byla splněna. Zároveň dochází k indikaci a znázornění několika vybraných projevů globalizace, jako je rozvoj nadnárodních společností, na to vázaný ekonomický růst provázen růstem objemu exportovaného zboží, ale také vzájemný vnitroodvětvový obchod mezi jednotlivými státy či jejich uskupeními.

Druhá hypotéza byla zaměřena na samotný export a import, aby mohla být blíže zkoumána struktura sledovaného ekonomického růstu. Část A se věnovala oblasti exportu, načež bylo předpokládáno, že růst objemu exportu

je markantní zejména u rozvojových států, což je dáno činností nadnárodních společností a tím přidruženou teritoriální restrukturalizací, fragmentací výrobního procesu, vertikální specializací států a obchodem s meziprodukty. Zde je však důležité uvádět růsty v kontextu absolutních a relativních vyjádření. V některých případech jsou totiž v absolutních číslech objemu exportu významnější vyspělé státy, v relativních vyjádřeních jsou však nastupující rozvojové státy mnohem dominantnější. Hlavní rozdíl tkví v komoditách samotných – stroje a textilie kritéria hypotézy splňují, v případě potravin však zcela splňovány nejsou, což lze vysvětlit povahou obchodu s komoditou a rozdílnými projevujícími se aspekty globalizace (např. vnitroodvětvový obchod v rozvinutých zemích). Část A této hypotézy tedy nelze jednoznačně potvrdit; projevy globalizace na růsty objemů exportu napříč státy i komoditami jsou sledovatelné, avšak v různých podobách a intenzitách vedoucích k odlišným výsledkům.

Část B druhé hypotézy týkající se importu se setkává s podobným problémem. Na rozdíl od stavů exportu však nebyly změny mezi sledovanými roky 1995 a 2021 nikterak markantní, a z toho důvodu nebyly tvořeny ani přídatné speciální vizualizace. Jinými slovy, z analýzy samotných hierarchických grafů vyplývá, že import hraje stále nejvýznamnější roli u rozvinutých států (nejvyšší procentuální zastoupení na celkovém objemu importu), kde má poměrně silný vliv jejich vzájemný obchod a potřeba dovozu z důvodu teritoriální restrukturalizace. Růsty však bylo možno pozorovat také u rozvojových států, neboť i zde probíhá vzájemný obchod komodit, případně obchod s meziprodukty (více u strojů, méně u textilií a potravin). Z výše uvedeného by bylo možno považovat druhou část hypotézy za ověřenou – importy jsou skutečně nejvyšší u rozvinutých zemí, jak již ale bylo nastíněno v podkapitole Export a import potravin, generalizace v tomto smyslu není příliš vhodná. Nedá se jednoznačně potvrdit, že je v každém případě vyšší růst u rozvinutých států než u rozvojových (absolutně či relativně), neboť určité globalizační projevy podporující růst importu rezonují u některých států více než u jiných (stejně jako v případě exportu) – lze tak tvrdit v souladu s autory Faini, Pritchett, Clavijo (1988), kteří konstatují, že působení nadnárodních společností a liberalizace trhu mají vliv rovněž na rozvojové země. Z těchto důvodů by bylo potřeba ještě detailnějšího zkoumání a analýzy – hypotézu tedy nelze jednoznačně potvrdit, aniž by se nevyskytovaly výjimky. Pro cíle

práce je však i toto neověření druhé hypotézy přínosné, neboť indikovány a znázorněny byly další globalizační projevy a jejich různorodé vlivy, čímž je ilustrována proměnlivost globalizačních procesů. Zejména se jednalo o zmiňovaný vnitroodvětvový obchod, vertikální specializaci států a s tím spojenou fragmentaci výrobního procesu, teritoriální restrukturalizaci a obchod s meziprodukty. Analýzou exportu a importu byl navíc poskytnut přehled hlavních obchodních směrů komodit ve světě, čímž byl naplněn další z dílčích cílů.

Posledním dílčím cílem práce bylo doplnění současného definování globalizace vzhledem k trendům v mezinárodním obchodě. V teoretické části bylo poskytnuto vymezení pojetí globalizace, které však nemělo fungovat jako definitivní vymezení pojmu; naopak se jednalo o ujasnění chápání výchozího pojmu u autora i čtenáře a také o podnět k případné redefinici pro další práce. V souladu s dnešními trendy je totiž vhodnější definovat globalizaci na jednotlivých projevech (v tomto případě zejména prostorových), kterým byla primárně věnována pozornost v praktické části práce. Vzájemný obchod, teritoriální restrukturalizace, nadnárodní společnosti a mnoho dalšího, co bylo v této práci (ale i mimo ni) řešeno, je tím, co svým specifickým působením utváří globalizaci jako takovou. Jedná se skutečně o mnohaúrovňový proces s různorodými projevy o modifikovatelných intenzitách, jenž lze jen těžko vymezit v rámci několika pár řádků bez toho, aniž by byla opomenuta některá z jeho významných částí – z tohoto důvodu je od přesných slovníkových definic odpuštěno a místo toho odkazováno na samotné projevy globalizace.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

ADHIKARI, R., WEERATUNGE, C. (2007): Textiles and Clothing in South Asia: Current Status and Future Potential. *South Asia Economic Journal*, 8, 2, 171–203.

AL-ABABNEH, H. A., OSMONOVA, A., DUMANSKA, I., MATKOVSKYI, P., KALYNOVSKYY, A. (2021): Analysis of Export of Agricultural Products in the Context of the Global Food Crisis. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 7, 4, 5–26.

APARICIO, G., PINILLA, V., SERRANO, R. (2006): Europe and the International Agricultural and Food Trade. *World Economic History Congress*, Helsinky.

BOLHUIS, M. A., CHEN, J., KETT, B. (2023): The costs of geoeconomic fragmentation. *Finance & Development*, 60, 2, 35–37.

CEPII (2010): BACI: International Trade Database at the Product-Level. The 1994-2007 Version, Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales.

<http://www.cepii.fr/CEPII/en/publications/wp/abstract.asp?NoDoc=2726> (18. 2. 2024).

CIHELKOVÁ, E. a kol. (2009): *Světová ekonomika: Obecné trendy a rozvoje*. C. H. BECK, Praha.

COMPANIESMARKETCAP (2024): Largest Companies by Market Cap, CompaniesMarketCap. <https://companiesmarketcap.com/> (31. 3. 2024).

DICKEN, P. (1998): *Global Shift: Transforming the World Economy*. Guilford Press, New York.

DUTHOIT, A. (2020): Bruised but not beaten, Europe's textile industry is a perfect candidate for a greener and digital recovery. https://www.allianz-trade.com/en_global/news-insights/economic-insights/Bruised-but-not-beaten-Europe-s-textile-industry-is-a-perfect-candidate-for-a-greener-and-digital-recovery.html (25. 3. 2024).

FAINI, R., PRITCHETT, L., CLAVIJO, F. (1988): *Import Demand in Developing Countries*. The World Bank, Washington D.C.

FORBES (2023): The Global 2000, Forbes.

<https://www.forbes.com/lists/global2000/> (11.12. 2023).

GANAPATI, S., WONG, W. F. (2023): How Far Good Travel: Global Transport and Supply Chains from 1965–2020. *The Journal of Economic Perspectives*, 37, 3, 3–30.

GE (2015): GE To Create Simpler, More Valuable Industrial Company By Selling Most GE Capital Assets; Potential To Return More Than \$90 Billion To Investors Through 2018 In Dividends, Buyback & Synchrony Exchange, General Electric. <https://www.ge.com/news/press-releases/ge-create-simpler-more-valuable-industrial-company-selling-most-ge-capital-assets> (4. 4. 2024).

GREGORY, P. R., RUFFIN, R. J. (1997): *Principles of Economics*. 6. vydání. Addison Wesley, Boston.

GRUBEL, H. J., LLOYD, P. J. (1975): Intra-industry trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products. *Journal of International Economics*, 6, 3, 312–314.

HAMDI, F. M. (2013): The Impact of Globalization in the Developing Countries. *Developing Country Studies*, 3, 11, 142–144.

HAYASHI, M. (2007): *Trade in Textiles and Clothing: Assuring Development Gains in a Rapidly Changing Environment*. United Nations, New York, Geneva.

HINDLS, R., HOLMAN, R., HRONOVÁ, S. a kol. (2003): *Ekonomický slovník*. 1. vydání. C. H. Beck, Praha.

HIRST, P., THOMPSON, G. (1999): *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governace*. Polity Press, Cambridge.

HUMMELS, D., RAPOPORT, D., KEI, M. Y. (1998): Vertical Specialization and the Changing Nature of World Trade. *Economic Policy Review*, 4, 2, 79–99.

ITA (2022): Japan – Market Overview, International Trade Administration. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/japan-market-overview> (2. 12. 2023).

JENÍČEK, V. (2002): *Globalizace světového hospodářství*. C. H. Beck, Praha.

- JINDROVÁ, T. (2021): Dopady globalizace na vybranou rozvojovou zemi. Bakalářská práce. Západočeská univerzita, Ekonomická fakulta, Plzeň.
- KILIC, C. (2015): Effects of Globalization on Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Economic Insights, Trends and Challenges*, 4, 1, 2015.
- KUNEŠOVÁ, H., KOCOUREK, A., BEDNÁŘOVÁ, P., CIHELKOVÁ, E., NOVÝ, M. (2014): Světová ekonomika: Nové jevy a perspektivy. 3. vydání. C. H. Beck, Praha.
- MAXWELL, R. (2014): Textiles of Southeast Asia: Tradition, Trade and Transformation. Revised edition. Tuttle publishing, Singapur.
- MEZŘICKÝ, V. (2006): Povaha globalizace, základní problémy, její pozitiva a negativa. In: DLOUHÁ, J., DLOUHÝ, J., MEZŘICKÝ, V. (ed.): Globalizace a globální problémy: Sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007. Univerzita Karlova, Praha, 11–24.
- MITRA, S., JOSLING, T. (2009): Agricultural Export Restrictions: Welfare Implications and Trade Disciplines. International Food & Agricultural Trade Policy Council, Washington, D.C.
- MUSÍLEK, P. (2008): Příčiny globální finanční krize a selhání regulace. *Český finanční a účetní časopis*, 3, 4, 6–20.
- NEČADOVÁ, M. (2012): Is GDP an Appropriate Indicator of Economic Performance and Social Progress in the Context of Globalization? *Acta Oeconomica Pragensia*, 20, 5, 3–23.
- OEC (2024a): World, The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/world/wld> (24. 3. 2024).
- OEC (2024b): Machines, The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/hs/machines> (24. 3. 2024).
- OEC (2024c): Computers, The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/hs/computers> (24. 3. 2024).
- OEC (2024d): Textiles, The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/hs/textiles> (24. 3. 2024).

OEC (2024e): What does Germany export? The Observatory of Economic Complexity.

https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/deu/all/show/2021 (24. 3. 2024).

OEC (2024f): What does Bangladesh export? The Observatory of Economic Complexity.

https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/bgd/all/show/2022 (24. 3. 2024).

OEC (2024g): Foodstuffs, The Observatory of Economic Complexity.

<https://oec.world/en/profile/hs/foodstuffs?yearSelector1=2021> (24. 3. 2024).

OSPINA-ORTIZ, E., BELTEKIAN, D., ROSER, M. (2014): Trade and Globalization.

<https://ourworldindata.org/trade-and-globalization> (2. 3. 2024).

PUIG, F., MARQUES, H., GHOURI, P. N. (2009): Globalization and its impact on operational decisions: The role of industrial districts in the textile industry. *International Journal of Operations & Production Management*, 29, 7, 692–719.

RITZER, G. (1983): The "McDonaldization" of Society. *The Journal of American Culture*, 6, 1, 100–107.

ROJÍČEK, M. (2012): Vliv globalizace na fungování mezinárodního obchodu. *Politická geografie*, 60, 2, 187–207.

SAPKOTA, J. B. (2011): Impacts of globalization on quality of life: evidence from developing countries. In: GIARI (ed.): *Global Institute for Asian Regional Integration*. Waseda University, Tokio, 1–28.

SCHOLTE, J. A. (2002): *What Is Globalization? The Definitional Issue – Again*. University of Warwick, Coventry.

STATISTA (2023): Manufacturing – South Korea, Statista Market Insights. <https://www.statista.com/outlook/io/manufacturing/south-korea> (4. 4. 2024).

STEGER, M. B. (2017): *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford.

- STIGLITZ, J. E. (2017): Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump. W. W. Norton & Company Inc., New York.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. eds. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň.
- UNITED NATIONS (2007): The Universe of the Largest Transnational Corporations. https://unctad.org/system/files/official-document/iteiia20072_en.pdf (11. 12. 2023).
- UNITED NATIONS (2022): Historical and updated classification of developed and developing regions, United Nations. <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/> (6. 12. 2023)
- URBANOVÁ, D. (2018): Dopady globalizace na ekonomiku ČR. Bakalářská práce. Západočeská univerzita, Ekonomická fakulta, Plzeň.
- WARNER, M. (1996): International Encyclopedia of Business and Management. Routledge, London.
- WCO (2018): The Harmonized System 30 Years On, World Customs Organization. <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/nomenclature/activities-and-programmes/30-years-hs/hs-compendium.pdf> (3. 12. 2023).
- WTO (2022): WTO Stats Dashboard, World Trade Organization. https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html (1. 4. 2024).
- YING, Y., CHANG, K., LEE, C. (2014): The Impact of Globalization on Economic Growth. Romanian Journal of Economic Forecasting, 17, 2, 25–34.
- ŽÍDEK, L. (2009): Globalizace a světové hospodářství. Politická geografie, 57, 5, 622–643.

6. SEZNAM GRAFŮ, TABULEK, OBRÁZKŮ A MAP

GRAF Č. 1: SVĚTOVÝ OBJEM EXPORTU KOMODIT (1995–2021)	20
GRAF Č. 2: SVĚTOVÝ OBJEM EXPORTU STROJŮ (1995–2021)	25
GRAF Č. 3: NÁRŮST OBJEMU EXPORTU STROJŮ DLE ZEMÍ (1995–2021)	29
GRAF Č. 4: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU STROJŮ VYBRANÝCH ZEMÍ (1995–2021) – ČÁST PRVNÍ	29
GRAF Č. 5: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU STROJŮ VYBRANÝCH ZEMÍ (1995–2021) – ČÁST DRUHÁ	30
GRAF Č. 6: SVĚTOVÝ OBJEM EXPORTU TEXTILÍ (1995–2021)	31
GRAF Č. 7: NÁRŮST OBJEMU EXPORTU TEXTILÍ DLE ZEMÍ (1995–2021)	36
GRAF Č. 8: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU TEXTILÍ VYBRANÝCH SVĚTOVÝCH ZEMÍ (1995–2021)	36
GRAF Č. 9: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU TEXTILÍ VYBRANÝCH ASIJSKÝCH ZEMÍ (1995–2021)	37
GRAF Č. 10: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU TEXTILÍ A STROJŮ V JIŽNÍ KOREJI (1995–2021)	37
GRAF Č. 11: SVĚTOVÝ OBJEM EXPORTU POTRAVIN (1995–2021)	39
GRAF Č. 12: NÁRŮST OBJEMU EXPORTU POTRAVIN DLE ZEMÍ (1995–2021)	44
GRAF Č. 13: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU POTRAVIN VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍ (1995–2021)	44
GRAF Č. 14: VÝVOJ OBJEMU EXPORTU POTRAVIN VYBRANÝCH SVĚTOVÝCH ZEMÍ (1995–2021)	45
TABULKA Č. 1: VÝVOJ NADNÁRODNÍCH SPOLEČNOSTÍ (2003–2022)	23
TABULKA Č. 2: VÝVOJ VYBRANÝCH NADNÁRODNÍCH SPOLEČNOSTÍ DLE VÝROBNÍHO ODVĚTVÍ (2003–2022) ..	24
OBRÁZEK Č. 1: EXPORTÉŘI A IMPORTÉŘI STROJŮ (1995)	26
OBRÁZEK Č. 2: EXPORTÉŘI A IMPORTÉŘI STROJŮ (2021)	27
OBRÁZEK Č. 3: EXPORTÉŘI A IMPORTÉŘI TEXTILÍ (1995)	32
OBRÁZEK Č. 4: EXPORTÉŘI A IMPORTÉŘI TEXTILÍ (2021)	33
OBRÁZEK Č. 5: EXPORTÉŘI A IMPORTÉŘI POTRAVIN (1995)	40
OBRÁZEK Č. 6: EXPORTÉŘI A IMPORTÉŘI POTRAVIN (2021)	42
MAPA Č. 1: NÁRŮST OBJEMU EXPORTU STROJŮ V ZEMÍCH MEZI ROKY 1995 A 2021	30
MAPA Č. 2: NÁRŮST OBJEMU EXPORTU TEXTILÍ V ZEMÍCH MEZI ROKY 1995 A 2021	38
MAPA Č. 3: NÁRŮST OBJEMU EXPORTU POTRAVIN V ZEMÍCH MEZI ROKY 1995 A 2021	45

7. PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Harmonizovaný systém a jeho sektory

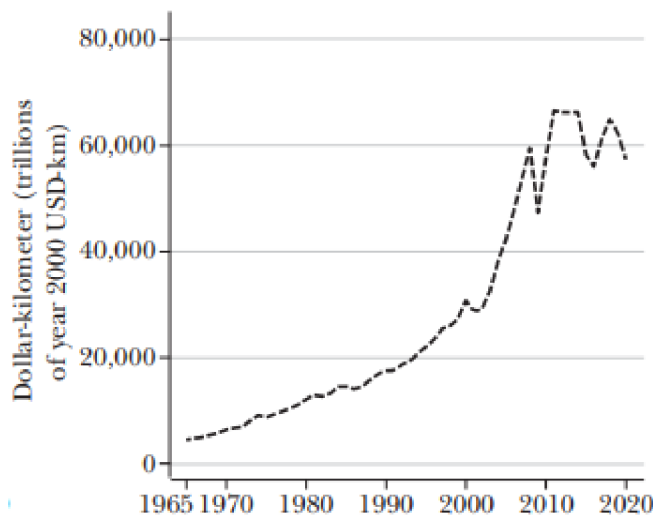
SECTION	MAIN CATEGORY	SCOPE
I	Live animals; animals products	Chapters 1 to 5 Meat, fish, dairy produce, eggs, honey, other edible products, and inedible products, excluding certain oils and fats (Chapter 15), as well as hides, skins, furskins and articles thereof (Section VIII).
II	Vegetable products	Chapters 6 to 14 Plants, seeds, vegetables, fruits, cereals, flours, straw, plaiting materials, etc. (whether or not edible), but excludes certain oils and fats (Chapter 15) and wood (Chapter 44).
III	Animal or vegetable fats and oils and their cleavage products; prepared edible fats; animal or vegetable waxes	Chapter 15 Animal or vegetable fats and oils and products derived there from (prepared fats, waxes).
IV	Prepared foodstuffs; beverages, spirits and vinegar; tobacco and manufactured tobacco	Chapters 16 to 24 Beverages, spirits, vinegar and tobacco, together with products of the food industries not covered by previous Chapters.
V	Mineral products	Chapters 25 to 27 Salt; sulphur; earths and stone; plastering materials, lime and cement; ores, slag and ash; Mineral fuels, mineral oils and products of their distillation; bituminous substances; mineral waxes.
VI	Products of the chemical or allied industries	Chapters 28 and 29 Separate chemically defined compounds generally are dealt with in inorganic and organic chemicals. Chapters 30 to 38 Other products of the chemical industries (pharmaceutical products, fertilisers, soap, cosmetics, paints, explosives, etc.).
VII	Plastics, rubber, articles thereof	Chapters 39 to 40 Plastics and rubber articles.
VIII	Raw hides and skins, leather, furskins and articles thereof; saddlery and harness; travel goods, handbags and similar containers; articles of animal gut	Chapters 41 to 43 Hides and skins, articles of leather or animal gut, furskins. It should be noted that headings 42.01 and 42.02 also cover certain articles other than of leather.
IX	Wood, articles of wood; wood charcoal; cork, articles of cork; manufactures of straw, of esparto or of other plaiting materials; basketware and wickerwork	Chapters 44 to 46 Wood, cork, and articles thereof; manufactures of plaiting materials, basketware and wickerwork. However, some manufactures are classified in other Chapters, e.g., furniture (Chapter 94).

SECTION	MAIN CATEGORY	SCOPE
X	Pulp of wood or of other fibrous cellulosic material; recovered (waste and scrap) paper or paperboard; paper and paperboard and articles thereof	Chapters 47 to 49 Pulp, paper and paperboard and articles thereof and products of the printing industry.
XI	Textiles and textile articles	Chapters 50 to 55 Textiles in forms ranging from the raw material to the finished fabric.
		Chapters 56 to 60 Textile articles or special textiles such as wadding, felt and nonwovens, special yarns, twine and rope, floor coverings, special woven fabrics, tufted textile fabrics, lace, tapestries, trimmings and embroidery, impregnated, coated, covered or laminated textile fabrics and textile articles for industrial use and knitted or crocheted fabrics.
		Chapters 61 and 62 Knitted or crocheted articles of apparel and clothing accessories, and other articles of apparel and clothing accessories.
		Chapter 63 Other made up textile articles, together with certain sets and worn textile articles and rags.
XII	Footwear, headgear, umbrellas, walking-sticks, seat-sticks, whips, riding-crops and parts thereof; prepared feathers and articles made therewith; artificial flowers; articles of human hair	Chapters 64 to 67 Footwear, headgear, umbrellas, feathers and articles made therewith; artificial flowers; articles of human hair.
XIII	Articles of stone, plaster, cement, asbestos, mica or similar materials; ceramic products; glass and glassware	Chapters 68 to 70 Articles of stone, plaster, cement, asbestos, mica or similar materials; ceramic products; glass and glassware.
XIV	Pearls, precious or semi-precious stones, precious metals and articles thereof; imitation jewellery; coin	Chapter 71 Pearls, precious or semi-precious stones, precious metals, metals clad with precious metal and articles thereof; imitation jewellery; coin.

SECTION	MAIN CATEGORY	SCOPE
XV	Base metals and articles of base metal	Chapters 72 to 73 Ferrous metals and articles thereof, except articles in Chapters 82 and 83.
		Chapters 74 to 81 (Chapter 77 is kept empty for future use) Other unwrought base metals and articles of base metal, except articles in Chapters 82 and 83.
		Chapters 82 and 83 Articles of base metal, tools, implements, cutlery and spoons and forks.
XVI	Machinery and mechanical appliances; electrical equipment; parts thereof; sound recorders and reproducers, television image and sound recorders and reproducers, and parts and accessories of such articles	Chapters 84 and 85 Machinery and mechanical appliances, electrical equipment, sound recorders and reproducers, television image and sound recorders and reproducers, and parts and accessories of such articles (one of the most important Sections in terms of the number of headings and subheadings).
XVII	Vehicles, aircraft, vessels and associated transport equipment	Chapters 86 to 89 Railway rolling-stock, motor vehicles and other land vehicles, aircraft and spacecraft and ships and floating structures.
XVIII	Optical, photographic, cinematographic, measuring, checking, precision, medical or surgical instruments and apparatus; clocks and watches; musical instruments; parts and accessories thereof	Chapters 90 to 92 Optical, photographic, cinematographic, measuring, checking, precision, medical or surgical instruments and apparatus, clocks and watches, musical instruments.
XIX	Arms and ammunition; parts and accessories thereof	Chapter 93 Arms and ammunition and parts and accessories thereof.
XX	Miscellaneous manufactured articles	Chapters 94 to 96 Furniture, lamps and lighting fittings, illuminated signs and prefabricated buildings, toys, games and sports requisites and miscellaneous manufactured articles.
XXI	Works of art, collectors' pieces and antiques	Chapter 97 Works of art, collectors' pieces and antiques.

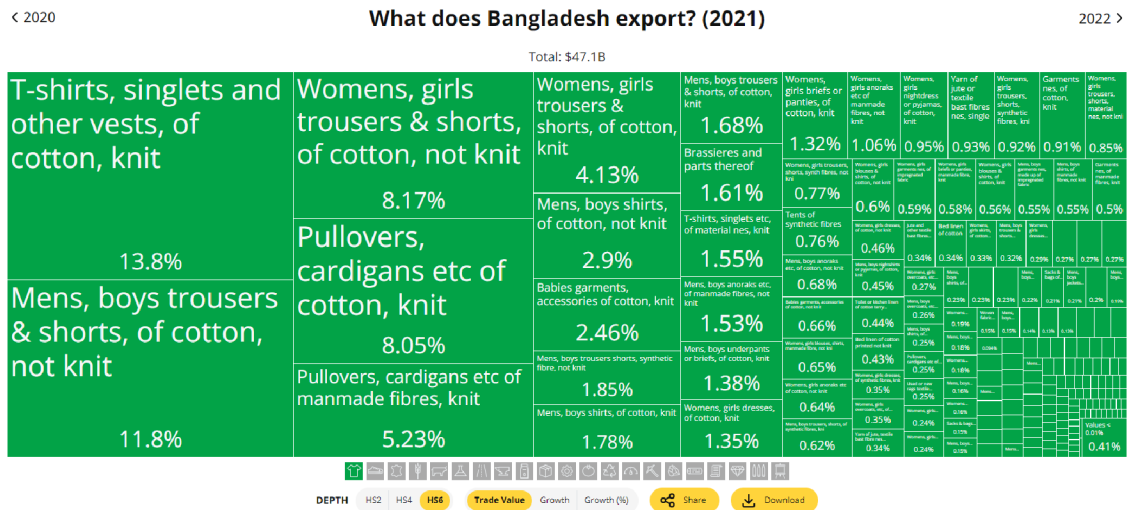
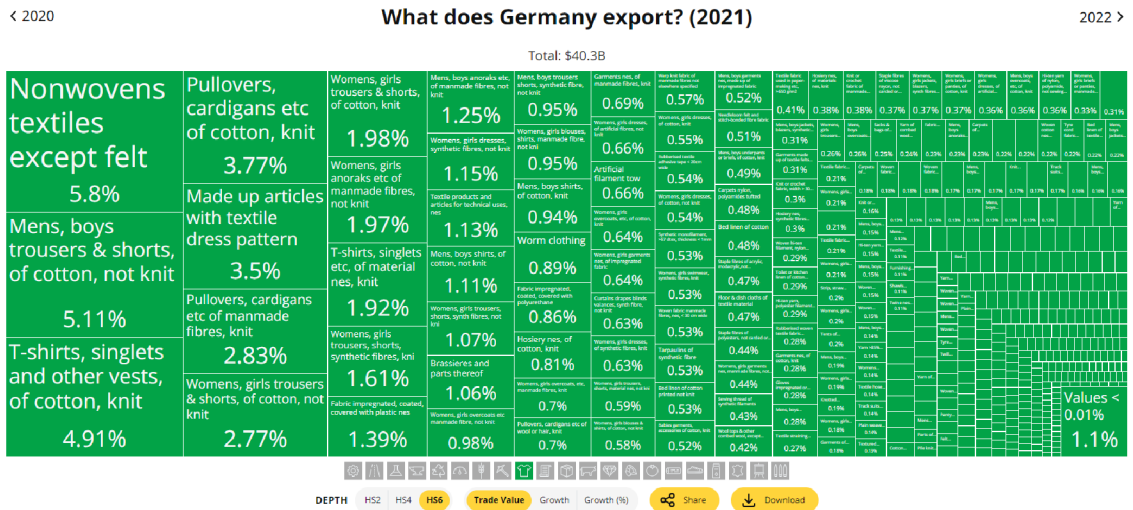
Zdroj: WCO (2018), HS compendium

Příloha č. 2: Využití dopravy dle finanční hodnoty a vzdálenosti (1965–2020)

Zdroj: Ganapati, Wong (2023)

Příloha č. 3: Exportované textilní zboží Německa a Bangladéše (2021)

Zdroj: OEC (2024e, 2024f), sektor XI HS6: Textiles